

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Jurgita Ivoškutė

***SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TURINČIŲ MOKSLEIVIŲ
MOKYKLINIO NERIMO POVEIKIS MOKYMOSI MOTYVACIJAI***

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė –
doc. dr. Irena Kaffemanienė*

Šiauliai 2005

Magistro darbo anotacija

Magistro darbe nagrinėjama įprastai besimokančių ir specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių mokymosi motyvai, moksleivių mokyklinės adaptacijos ypatumai, tiriama kaip mokyklinis nerimas veikia mokymosi kryptingumą.

Turinys

Įvadas	3
Pagrindinės sąvokos.....	5
1 skyrius. MOKYMOSI MOTYVAI IR POŽIŪRIS Į MOKYMĄSI	8
1.1. Motyvo ir motyvacijos samprata.....	8
1.2. Veiksniai, lemiantys požiūrį į mokymąsi	11
1.3. Specialiųjų poreikių moksleivių požiūris į mokymąsi.....	17
2 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TURINČIŲ MOKSLEIVIŲ MOKYKLINIO NERIMO VEIKSNIAI IR MOKYMOSI MOTYVAI	20
2.1. Tyrimo metodika	20
2.2. Respondentai	21
2.3. Moksleivių mokyklinio nerimo apraiškos	22
2.4. Moksleivių mokymosi motyvai.....	30
2.5. Mokyklinio nerimo faktorių ir mokymosi motyvų statistinės charakteristikos.....	37
Išvados	40
Literatūra	42
Summary	47
Priedai	49

Ivadas

Mokslinis problemos aktualumas. Mokymosi motyvacijos, pozityvaus požiūrio į mokymąsi problema bei jų tyrimai aktualūs moksliniu ir praktiniu aspektais, nes sudaro galimybę koreguoti ir optimizuoti ugdymo procesą. Šio pobūdžio tyrimai senokai vykdomi pasaulyje – Graikijoje, Lenkijoje, JAV, kitose šalyse, taip pat ir Lietuvoje. Lietuvoje kompleksinius tyrimus mokymosi nesėkmių priežastims tirti dar 1970-1974 metais organizavo Laužikas (1997). Pastaraisiais metais nenoro mokytis priežastis, nesėkmingo mokymosi mastus tyrinėja Dereškevičius, Rimkevičienė, Targamadžė (2000); Rupšienė (2000); Barkauskaitė, Vasiliauskas, Gaigalienė, Indrašienė, Prakapas ir kt. (2003). Mokymosi motyvų kaitą įvairiais amžiaus tarpsniais nagrinėjo Grinevičienė (2002), Juodeikaitė, Pacevičienė (2003).

Rupšienės (1999) duomenimis, dauguma vaikų nori eiti į pirmą klasę, bet jau ketvirtoje klasėje dalis vaikų pažymi, kad jiems mokykloje negera. Panašius duomenis pateikia Makari, Zaborskis (2000). Minėtų autorių teigimu, tik pusės 11-13 metų moksleivių savijauta mokykloje „gera“. Įvairių tyrimų duomenys rodo, kad moksleivių psichologinė savijauta mokykloje blogėja pereinant į aukštesnes klases. Anot Pikūno ir Palujanskienės (2000), blogos savijautos priežastimi gali būti moksleivių patiriamas mokyklinis nerimas arba sudėtingesnė jo forma – mokyklinė neurozė, kuriuos autoriai traktuoja ir kaip jaunesniųjų moksleivių mokyklinės dezadaptacijos rezultata, ir kaip jos požymį.

Kutkienės (1997) duomenimis, egzistuoja akivaizdus ryšys tarp mokyklinio nerimo ir pasiekimų motyvacijos. Didėjant mokykliniam nerimui, mažėja noras siekti sėkmės ir formuojasi polinkis vengti nesėkmės. Butkienės ir Kepalaitės (1996) duomenimis, didžiausią bendrą nerimą patiria mokiniai, kurių pažangumas mažiausias; gerėjant mokymosi pažangumui, mokyklinis nerimas mažėja. Autorių nuomone, nepakankamą mokymosi motyvaciją, mokyklinį nerimą ir žemą savęs vertinimą lemia mokymosi nesėkmės. Pobrein (2001) teigia, kad viena iš svarbiausių specialiųjų poreikių vaikų teigiamos motyvacijos sąlygų - sėkmingas mokymasis, gera emocinė aplinka, kai mokiniai nepervargsta, patiria sėkmės ir bendradarbiavimo su kitais džiaugsmą.

Tyrimo duomenys (Barkauskaitė, Vasiliauskas, Gaigalienė, Indrašienė, Prakapas ir kt., 2003) rodo, kad apie trečdalį mokyklos nelankančiųjų moksleivių sudaro vaikai, turintys mokymosi negalių. Ališausko (2004), Butkienės, Kepalaitės (1996) teigimu, vaikai, turintys mokymosi negalių, mokykloje patiria ne tik mokymosi nesėkmių, bet ir įvairių psichologinių (bendravimo, adaptacijos) problemų; jų pastangos patirti sėkmę dažnai būna bevaisės.

Nors šiuolaikinėje mokykloje siekiama sudaryti sąlygas ugdytis įvairių gabumų moksleiviams, tačiau iki šiol menkai ištirta moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinė savijauta bei jos poveikis mokymosi motyvacijai. Tik atlikus išsamius tyrimus, galima tobulinti ugdymo procesą, gerinant mokymosi nesėkmes patiriančių ir specialiųjų ugdymosi poreikių moksleivių savijautą mokykloje ir tuo pačiu keisti šių moksleivių požiūrį į mokymąsi.

Socialinis problemos aktualumas. Besikurianti informacinė visuomenė kelia vis aukštesnius reikalavimus kiekvieno asmens gebėjimams, žinioms ir kompetencijai, todėl labai

svarbu, kad švietimo sistema ugdytų motyvuotą pilietį, pasirengusį nuolatos mokytis bei aktyviai dalyvauti socialiniame, kultūriniame, ekonominiame, politiniame visuomenės gyvenime (Rimkevičienė, 2003).

Nenoro mokytis problema egzistavo įvairiose šalyse ir visais laikais. Tačiau ypač aktuali ši problema tapo, pradėjus įgyvendinti privalomojo mokymo politiką (Lietuvoje - 1928 metais). Mokytojų, tėvų, pačių moksleivių nuostatos privalomojo mokymosi atžvilgiu nėra aiškiai susiformavusios, o ir socialinės-ekonominės sąlygos tam nėra pakankamai palankios (Rupšienė, 2000). Vis dėlto Barkauskaitės, Vasiliausko, Gaigalienės, Indrašienės, Prakapo ir kt. (2003) duomenimis, pastebima mokyklų nelankančiųjų skaičiaus mažėjimo tendencija: 2001 m. – 684 (iš jų 213 turinčių negalę), 2002 m. – 550 (iš jų 190 turinčių negalę), 2003 m. – 572 (iš jų 179 turinčių negalę). Dominuojanti mokyklos nelankymo priežastis – nenoras mokytis; ją nurodė trečdalis apklaustųjų moksleivių. Kitos mokyklos nelankymo priežastys susijusios su moksleivio socialine-ekonomine situacija šeimoje (asociali šeima, sunki materialinė būklė, ir pan.). Šios priežastys lemia net penktadalio moksleivių mokyklos nelankymą.

Taigi ypač aktualu siekti, kad vaikai lankytų mokyklą, skatinti juos sėkmingai mokytis, ugdyti jų teigiamą požiūrį į mokymąsi, žinias, mokyklą. Mokyklos nelankymas, antramečiavimas, „iškritimas“ ir mokyklos – ne tik konkretaus moksleivio, bet ir švietimo sistemos bei visos valstybės problemos; joms spręsti būtini ne tik mokyklos ar rajono lygmens, bet ir politiniai sprendimai. Nors per pastarąjį dešimtmetį įgyvendintos švietimo reformos lėmė ženkliai Lietuvos švietimo sistemos pažangą, tačiau didelė besimokančiojo jaunimo dalis neįgyja kokybiško pagrindinio ir vidurinio išsilavinimo, nepajėgia konkuruoti visuomenėje ir patiria socialinę atskirtį. Todėl šio pobūdžio tyrimai Lietuvoje tampa vis aktualesni. Pasak Rupšienės (2000), daugelis pedagogų ir tėvų nežino, kokios ugdymo strategijos galėtų paskatinti nenorinčius mokytis ir nesėkmingai besimokančius moksleivius. Ankstesniais laikais į moksleivių nenorą mokytis dažniausiai buvo žvelgiama kaip į „tinginystę, apsileidimą“, todėl siekta vaiką „perauklėti“, akcentuojant vaiko pareigą mokytis, o mokytojo – išmokyti visus ir visko. Šiandien vis aiškiau, jog nenoras mokytis ir mokymosi nesėkmės – ne tik vaiko, bet ir jo tėvų bei pedagogų problema.

Probleminiai klausimai:

1. Kokie mokymosi motyvai būdingi specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems mokiniams?
2. Ar specialiųjų poreikių moksleiviai patiria didesnę mokyklinį nerimą, nei jų bendraamžiai?
3. Ar mokyklinis nerimas daro poveikį mokymosi motyvams?

Tyrimo objektas – mokyklinio nerimo poveikis mokymosi motyvacijai.

Hipotezės. Tikėtina, kad 1) mokymosi nesėkmės neigiamai veikia specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių vaikų mokyklinę adaptaciją, sukeldamos didesnę nei kitų moksleivių nerimą ir mokyklos baimę; 2) mokymosi nesėkmių sukeltas nerimas neigiamai veikia specialiųjų poreikių moksleivių mokymosi motyvaciją.

Tyrimo tikslas – išnagrinėti bendrojo lavinimo mokykloje besimokančių specialiųjų ugdymo(si) poreikių moksleivių mokyklinio nerimo poveikį mokymosi motyvacijai.

Uždaviniai:

- Ištirti ir palyginti pažangiai besimokančių ir mokymosi nesėkmių patiriančių moksleivių mokyklinio nerimo ypatumus.
- Nustatyti statistinius mokyklinio nerimo veiksnių tarpusavio ryšius.
- Ištirti pagrindinės bendrojo lavinimo mokyklos moksleivių mokymosi motyvų tendencijas.
- Palyginti berniukų ir mergaičių, įvairių mokymosi negalių turinčių, V-X klasėse besimokančių mokymosi motyvus.
- Nustatyti pažangiai besimokančių ir mokymosi nesėkmių patiriančių moksleivių dominuojančius mokymosi motyvus.
- Atskleisti mokyklinio nerimo poveikį mokymosi motyvacijai.

Respondentai ir tyrimo imtis. Tyrimo imtį sudaro įvairių Lietuvos miestų bendrojo lavinimo mokyklų 5-10 klasių moksleiviai. Tyrimui atlikti atrinktos dvi respondentų grupės: 1) moksleiviai, turintys specialiųjų ugdymo(-si) poreikių (pagrindinė grupė) – 250 respondentų; 2) paties amžiaus pažangiai besimokantys moksleiviai (kontrolinė grupė) – 200 respondentų. Iš viso tyrime dalyvavo 450 moksleivių.

Tyrimo metodologija ir metodai. Šio tyrimo metodologinis pagrindas – socialinė edukacinė paradigma, traktuojanti, jog ugdymas edukacinėje aplinkoje neatskiriamas nuo socialinės aplinkos; šie socialiniai dariniai vertinami jų nesuliejant į vieną, tačiau tai tos pačios kompleksinės realybės dalys (Ruškus, 2003). Remiantis šiuo požiūriu tiriama, kaip socialinė ir edukacinė aplinka veikia moksleivio, turinčio specialiųjų ugdymo(-si) poreikių, emocinę savijautą ir mokymosi motyvaciją.

Pirmame tyrimo etape tirtos moksleivių mokyklinio nerimo apraiškos. Tiriamiesiems pateikti 58 uždaro tipo klausimai. Respondentai turėjo pažymėti tik tuos teiginius, kuriems pritaria.

Antrajame etape buvo tiriami moksleivių mokymosi motyvai, taikant anketinės apklausos metodą. Respondentai turėjo nurodyti mokymosi motyvus ir pažymėti jų eiliškumą pagal svarbą.

Duomenys apdoroti kompiuterinėmis SPSS 11.0 ir Microsoft Exel 2000 programomis.

Darbo struktūra. Ši magistro darba sudaro: įvadas, 2 skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (71 šaltiniai), 3 priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 18 lentelių, 6 paveikslai.

Pagrindinės sąvokos

Baimė atsakinėti – neigiamas požiūris ir nerimas žinių tikrinimo (ypač - prieš klasę) situacijose (Pогов, 2000).

Baimė nepateisinti lūkesčių – orientacija į kitų reikšmingumą, vertinant savo rezultatus, poelgius, mintis, vertinimo baimė (Pогов, 2000).

Frustruotas sėkmės poreikis – nepalankus psichinis fonas, neleidžiantis vaikui plėtoti savo sėkmės poreikio, siekti aukštų rezultatų (Pогов, 2000).

Mokyklinė adaptacija – tai asmens prisitaikymas mokykloje, kurį lemia: vaiko brandumas mokyklai, asmenybės savybės, auklėjimo stilius šeimoje. (Zambacevičienė, Stanaitienė, 2001)

Mokyklinis nerimas – mokinio emocinė būseną, neapibrėžtas grėsmės jausmas, susijęs su išgyvenimu dėl mokymosi nesėkmių (Kutkienė, Mažalskaitė, 1996).

Mokymosi negalės – tai asmens negebėjimas išmokyti skaityti, rašyti, skaičiuoti ar išmokyti taip pat sparčiai, kaip kad išmoksta bendraamžiai. Tai lemia specifinių pažinimo procesų ar savireguliacijos sutrikimai. (Monkevičienė, 2003)

Mokymosi motyvacija – visa tai, kas skatina moksleivį mokytis. Mokymosi motyvacija kinta bręstant asmenybei bei keičiantis išorinėms aplinkybėms, bet turi ir stabilumo elementų, kurie leidžia išlaikyti individo santykinį veiklos tęstinumą ir produktyvumą įvairiomis sąlygomis (Rupšienė, 2000).

Mokymosi motyvai – tai visi stimulai, skatuliai, kurie skatina moksleivį mokytis; skatuliai gana įvairūs ir apima skirtingas mokymosi bei gyvenimo ypatybes (Rupšienė, 2000).

Mokymosi sunkumai – tai mokymosi problemos, kurias lemia pažinimo procesų neišlavėjimas, tam tikras formavimosi nepakankamumas ar savireguliacijos stoka, tačiau mokinys pajėgus šiuos trūkumus kompensuoti ir bent jau patenkinamai įsisavinti mokymosi programą, t.y. išvengti akademinio atsilikimo. (Monkevičienė, 2003)

Motyvacija – tam tikro elgesio, veiklos paskatos, motyvų veikti turėjimas¹; elgesį, veiksmus, veiklą skatinančių motyvų visuma².

Motyvai – tai veiksmų skatuliai, susiję su kuriuo nors stipriu poreikiu, lemiantys veiklos kryptingumą (Butkienė, Kepalaitė, 1996).

Nerimas – neapibrėžtos baimės, netikrumo, nepasitikėjimo būseną, kylanti kurioje nors situacijoje. Nuolat pasikartojantis nerimas virsta nerimastingumu. (Gage, Berliner, 1994)

Nerimastingumas – asmenybės bruožas, nuolatinė ar dažna nerimo būseną (Gage, Berliner, 1994).

Nesėkmės baimė – nerimavimas, imantis vienų ar kitų užduočių, dėl kurio žmogus dažnai pasirenka per lengvas arba per sunkias užduotis, norėdamas sudaryti palankiausias sąlygas sėkmei arba išvengti asmeninės atsakomybės už nesėkmę. (Gage, Berliner, 1994)

Nuostata – žmogaus pasirengimas, polinkis vienaip ar kitaip suvokti, kokį nors objektą, numatyti situaciją, atlikti su tuo objektu susijusią tikslingą veiklą. (Psichologijos žodynas, 1993)

Poreikis – individo būseną, nervinė psichinė įtampa, kurią sukelia jo egzistavimui būtinų dalykų stygius, trūkumas. Įtampa, emocinis nepasitenkinimas pašalinami tik patenkinus poreikį.

(Psichologijos žodynas, 1993)

---

¹ Tarptautinių žodžių žodynas (2005). Vilnius: Alma littera.

² Psichologijos žodynas (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Požiūris - tai asmenybės santykis su įvairiais objektais, sąlygiškai stabili nuomonė (nuostata) apie juos. Todėl požiūriai glaudžiai siejasi su asmenybės interesais, jos individualia patirtimi; jie kinta keičiantis visuomenės gyvenimo sąlygoms ir pačiai asmenybei, plečiantis jos patirčiai.

(Rajeckas, 1999)

Požiūris į mokymąsi – tai žinių, bendražmogiškųjų vertybių, praktinių ir protinių mokėjimų bei įgūdžių reikšmės supratimas ir aktyvi jų įgijimo veikla (Rajeckas, 1999).

Santykių su mokytojais problemos ir baimės – bendras neigiamas emocinis santykių su suaugusiaisiais fonas, menkinantis mokymosi sėkmę (Pogov, 2000).

Saviraiškos baimė – neigiami emociniai išgyvenimai situacijose, susijusiose su būtinumu atsiverti, pateikti save, demonstruoti savo galimybes (Pogov, 2000).

Socialinis stresas – vaiko emocinė būseną, kurios fone plėtojasi socialiniai kontaktai (pirmiausia – santykiai su bendraamžiais (Pogov, 2000).

Specialieji ugdymo(si) poreikiai – pagalbos ir paslaugų reikmės, kurių tenkinimas garantuoja optimalią individualią ugdytinio raidą ir mokymosi pasiekimų lygį. (Ališauskas, 2003)

Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui – psichofiziologiniai ypatumai, menkinantys adaptyvumą stresinėms situacijoms, lemiantys neadekvataus reagavimo į stresorių tikimybę (Pogov, 2000).

I skyrius. MOKYMOŠI MOTYVAI IR POŽIŪRIS Į MOKYMĄŠI

I.1. Motyvo ir motyvacijos samprata

Motyvo ir motyvacijos samprata nagrinėta įvairiais laikotarpiais. Psichologijos ir pedagogikos moksliniuose darbuose pateikiama nemažai motyvo ir motyvacijos apibūdinimų. Laužikas (1997) aiškino, kad motyvai - tai įvairūs išoriniai ir vidiniai, individo daugmaž įsisąmoninti, aktyvumo skatuliai. Božovič (cit. Laužikas, 1997) motyvą traktavo kaip reikmės išgyvenimą, nebūtinai įsisąmonintą. Ji teigė, kad individo aktyvumą pirmiausia stimuliuoja reikmės (tiek organiškios, tiek dvasinės), o motyvus siejo su sąmoningai užsibrėžtais tikslais, siekimais.

Bieliauskaitė (1993) skiria tris pagrindinius motyvų šaltinius: 1) vidiniai (poreikiai, norai, emocijos, jausmai); 2) išoriniai (aplinkos sąlygoti motyvai); 3) vidinių ir išorinių šaltinių derinys. Baublienė (2003), remdamasi kitų autorių darbais, apibūdina motyvo struktūrą: signalo priėmimas – įvertinimas - programa – paskata – tikslas – veiksmas. Pasak autorės, visų šių elementų visuma sudaro motyvą.

Butkienė ir Kepalaitė (1996) teigia, kad motyvai – tai veiksmų skatuliai, visada susiję su kuriuo nors stipriu poreikiu, lemiantys veiklos kryptingumą; motyvacija – veiksmų bei elgesio žadinimas ir skatinimas, vykstantys žmogaus psichikoje. Bieliauskaitė (1993) tvirtina, jog motyvacija – tai, kas sukelia ilgiau trunkančią veiklą ir ją palaiko, nukreipia į tikslą. Benesch (2002) nuomone, motyvacija - tai sąvoka, kuria apibendrinami visi veiksniai, skatinantys veikti, siekti tikslų bei paaiškinantys individo tikslų įvairovę. Motyvaciją, autoriaus nuomone, sudaro atskiri motyvai ir motyvų mazgai (visuotiniai procesai), pvz., požiūriai. Kognityvinio disonanso teorija motyvaciją traktuoja kaip žinias, bet kokią nuomonę ar įsitikinimą apie aplinką, save patį, savo elgesį (Furst, 1998). Motyvacija skatina elgtis taip, kad būtų pasiekta svarbių žmogui tikslų, kad būtų patenkinti poreikiai ir motyvai (Arends, 2000).

Myers (2000) išskiria biologinių ir socialinių poreikių (pvz., laimėjimų) motyvaciją. Remiantis Maslow (2005) poreikių hierarchijos teorija, aktyvumą stimuliuoja įgimti biologiniai (vidiniai) motyvai ir aplinkos paskatos. Maslow skiria stygiaus motyvaciją, kurią sukelia nepatenkinti pagrindiniai poreikiai, ir augimo motyvaciją, dėl kurios žmonės nori pakeisti esamą situaciją. Pasak Jovaišos (1993) motyvacija – skatinamoji priežastis, veiksmo pagrindas. Tai psichofiziologinis procesas, reguliuojantis asmenybės veiklą ir santykius su aplinka motyvų kaitos pagrindu. Barkauskaitės, Motiejūnienės (2004) teigimu, motyvacija – procesas, skatinantis žmogų elgtis taip, kad būtų pasiekti jam svarbūs tikslai arba patenkinti jo poreikiai. Panašiai motyvaciją apibūdina Ainley (2004), teigdama, jog motyvacija tai energija, kuri nukreipia mūsų elgesį viena ar kita linkme.

Daugelis autorių sutapatina požiūrio, nuostatos, motyvo struktūrą. Мясишев (cit. Rupšienė, 2000) motyvą apibūdina kaip požiūrį, nuostatą veiksmo objekto atžvilgiu, subjektyviai pasireiškiantį noru, siekiu, poreikiu. Ruggiero (cit. Rupšienė, 2000) nuomone, motyvas yra ir nuostata: susidaręs teigiamą nuostatą kokio nors mokomojo dalyko atžvilgiu, moksleivis mintyse projektuoja, kaip mokysis, ką sužinos. Taigi nuostata mokytis tampa mokymosi motyvu. Tuo tarpu Reeve (cit. Ginevičius, Korsakienė, Stankevičienė, 2004) akcentuoja, jog motyvacija tai tam tikra individo elgsena ar tikslinga veikla, kurią skatina įvairūs motyvai. Giminingos sąvokos – pažiūra ir nusistatymas. Tai taip pat aktyvina individo elgseną. Tačiau motyvacija susijusi su atitinkama situacija, o pažiūra yra pastovesnė kategorija, daranti ilgalaikę įtaką individo elgesiui.

Mokymosi motyvacijos problemą plačiai nagrinėja Lietuvos bei užsienio mokslininkai. Rupšienė (2000), apibendrindama įvairių autorių mintis teigia, jog mokymosi motyvu dažniausiai vadinami visi stimulai, skatuliai, kurie skatina moksleivį mokytis. Moksleivių mokymąsi lemia įvairių motyvų sistema – motyvacija, kurią autorė apibūdina kintamumo ir stabilumo kategorijomis. Jos teigimu, mokymosi motyvacija kinta bręstant asmenybei bei keičiantis išorinėms aplinkybėms. Panašios nuomonės Butkienė ir Kepalaitė (1996), tvirtindamos, jog mokinio motyvacinė sfera yra sudėtinga jo veiklos skatulių sistema, apimanti įvairius asmenybės aktyvumo lygius. Pasak autorių, motyvacijos kitimas yra pagrindinė asmenybės brendimo dalis.

Mokymosi motyvacijos problemos. Skirtingi tikslai skirtingai motyvuoja ir lemia nevienodus mokymosi pasiekimus. Kiekvienam individui svarbi laimėjimų, sėkmės, gerų rezultatų motyvacija (Gage, Berliner, 1994). Myers (2000) išskiria dvi laimėjimų motyvacijos rūšis: 1) vidinė motyvacija – noras būti veiksmingam ir veikti dėl pačios veiklos; 2) išorinė motyvacija – išorinio atlygio siekis arba noras išvengti bausmės. Butkienė, Kepalaitė (1996), analizuodamos vidinę motyvaciją, teigia, kad tai yra motyvai, kylantys iš paties subjekto (poreikis tyrinėti, suvokti). Autorės tvirtina, jog stipriausią vidinę mokymosi motyvaciją sukelia džiaugsmas, lydintis išmokimą.

Neretai moksleiviai vadovaujasi motyvais, kurių ištakos slypi jų aplinkoje, kitų žmonių laikysenoje bei tarpusavio santykiuose. Tai išorinės sėkmės motyvacijos komponentai. Gage ir Berliner (1994) šiuos komponentus vadina aplinkos kintamaisiais, kurie turi įtakos individo veržlumui ar(ir) kryptčiai. Tikslingą aktyvumą, stiprią motyvaciją, pasak autorių, skatina tokios sąlygos, kai sutampa individo ir aplinkos kintamieji, t.y., tikslai.

Augienės (2001) nuomone, mokiniai, turintys stiprią laimėjimų motyvaciją, suvokia ryšį tarp savo pastangų ir rezultatų, žino, kad nesėkmė yra valdoma ir ją galima įveikti įdėjus daugiau pastangų. Tačiau dalis moksleivių, pasižyminčių aukštu sėkmės ekspektacijos lygiu, remiasi ir save palaikančia sistema: sėkmės priežastimis laiko vidinius veiksnius (pastangas, gabumus), o nesėkmės – išorinius veiksnius (per sunki užduotis, atsitiktinumas), teigia autorė.

Kiekvieno moksleivio motyvacijos sfera individuali: vieni motyvai joje dominuoja, kiti neturi savarankiškos reikšmės. Mokslininkai, tirdami moksleivių mokymąsi, kėlė klausimą apie

mokymosi motyvų tipus bei jų rūšis. Kadangi mokymosi motyvacijos sfera labai sudėtinga, mokymosi motyvus sunku klasifikuoti vienu pagrindu.

Laužikas (1997) motyvus grupavo pagal mokinio santykį su mokomąja veikla. Teigiami mokytis skatinantys motyvai, autoriaus teigimu, yra: 1) *teoriniai* motyvai (noras pažinti, sužinoti nauja, sekimas geru pavyzdžiu, įdomus mokymo dalykas); 2) *praktiniai* arba *ateities* motyvai (noras pasirengti gyvenimui, siekimas turėti geresnes gyvenimo sąlygas). Neutraliais, nei teigiamais, nei neigiamais, pasak autoriaus laikytini *prestižo* arba *socialinių santykių* motyvai (noras gauti gerą pažymį, noras būti pripažintam draugų, užimti gerą padėtį kolektyve); neabejotinai neigiami, nesusiję su noru mokytis, autoriaus nuomone yra: *prievartos ir baimės* motyvai (baimė būti nubaustam).

Pasak Rupšienės (2000), mokymąsi lemia įvairūs nevienodos vertės motyvai; vieni motyvai labiau skatina mokytis, kiti – mažiau. Todėl autorė motyvus linkusi suskirstyti į dvi pagrindines grupes, remdamasi jų reikšmingumo, prasmingumo kriterijumi: 1) vidiniai (pirminiai) mokymosi motyvai - jie vertingesni, nes susiję su asmeninės mokymosi prasmės išvelgimu; 2) išoriniai (antriniai) motyvai; jie gali būti reikšmingi, tačiau susiję su išorine aplinka, o ne su mokymosi poreikiais.

Laužikas (1997) teigė, jog mokymosi motyvų pobūdis ir turinys priklauso nuo žmogaus amžiaus bei psichinio išsivystymo. Pasak autoriaus, ikimokyklinio amžiaus vaikų pagrindinė veikla žaidimai, kurie teikia malonumą; tai ir yra jų veiklos motyvas, be tolesnių tikslų ir siekimų. Vėliau pasak autoriaus, dabarties motyvas pereina į ateities motyvą, siejasi su numatymu, žinojimu (vaikas siekia pagyrimo); mokykliniais metais ryškėja pažintiniai ir į ateitį nukreipti motyvai (profesiniai). Gučo (1990) nuomone, pagrindinis vaiko, lankančio mokyklą motyvas - pats mokymasis, pažinimas. Alferov (Алферов, 2000) teigia, jog pradinių klasių mokiniams, ne tik aukštus gebėjimus turintiems, būdinga pažintiniai motyvai bei mokymosi poreikis.

Juodeikaitės ir Pacevičienės (2003) duomenimis, pradinių klasių mokiniams svarbiausi pažintiniai motyvai, šiek tiek mažiau svarbūs prestižo, laimėjimų ir lūkesčių, o mažiausiai - bendravimo, ateities, reikmės ir valdžios motyvai.

Tokiems teiginiams prieštarauja Fridman ir Kulagina (Фридман, Кулагина, cit. Markovienė, 2001), kurie tvirtina, jog pažinimo motyvai neturi didelės reikšmės pradinuko mokymuisi. Šių autorių nuomone, pagrindinis pirmoko mokymosi motyvas – noras būti pripažintam, gerovės, prestižo siekimas, vėliau atsiranda nesėkmių vengimo motyvai. Markovienės (2001) tyrimo duomenimis jaunesniųjų moksleivių mokymosi motyvacijos struktūroje galima išskirti tris motyvus - socialinio pripažinimo, neigiamos stimuliacijos ir vidinį mokymosi motyvą.

Leščinskaitė (2000), nagrinėdama IV–V klasių mokinių mokymosi motyvus, pastebėjo, jog šio amžiaus mokinių mokymosi motyvų skirtumai nedideli, tačiau būdinga motyvų dinamika.

Autorės duomenimis svarbiausi IV klasės mokiniams - ateities, pažintiniai motyvai; jiems svarbi tėvų įtaka; V klasėje pradeda silpnėti tėvų poveikis ir svarbesnis tampa prestižo motyvas (noras būti pripažintam draugu). Grincevičienė (1998), nagrinėjusi ugdymo dalyvių požiūrį į mokyklą, teigia, kad IX ir XII klasių mokiniams būdingi šie mokymosi motyvai: a) ketinimas mokytis toliau (siekimas įgyti aukštąjį išsilavinimą), b) siekimas įgyti norimą specialybę.

1.2. Veiksniai, lemiantys požiūrį į mokymąsi

Požiūrio į mokymąsi pagrindas - mokymosi motyvacija. Požiūris į mokymąsi – tai žinių, bendražmogiškųjų vertybių, praktinių ir protinių mokėjimų bei įgūdžių reikšmės supratimas ir aktyvi jų įgijimo veikla (Rajeckas, 1999).

Teigiamo požiūrio į mokymąsi formavimas, kaip rodo pedagogikos istorija, rūpėjo visais laikais. Pirmuosius samprotavimus šiuo klausimu galima rasti jau senosios Graikijos ir Romos mąstytojų veikaluose. Daug dėmesio noro mokytis ugdymui skyrė pedagogikos klasikai: Komenskis, Ruso, Pestalocis, Ušinskis ir kt.; jie vaiko siekimą įgyti žinių laikė svarbiausia sėkmingo mokymo ir auklėjimo sąlyga.

Požiūrio į mokymąsi problema ir seniau, ir dabartinais laikais domina daugelį Lietuvos mokslininkų. Laužikas (1997), apibūdamas mokymosi motyvų dinamiką, teigė, jog ji labai priklauso nuo mokymo ir auklėjimo poveikių; teigiamiems motyvams įsitvirtinti gali padėti suprantamas mokymo turinys, tinkami mokymo metodai, geri socialiniai santykiai su mokytojais ir bendraklasiais, vidinis pasitenkinimas mokymosi sėkme. Autoriaus teigimu, mokykla gali formuoti ir neigiamus motyvus; juos skatina nemalonūs išgyvenimai, susiję su mokymosi veikla: kai patiriama nesėkmė, kai užduotys per sunkios, neatitinkančios jėgų, o veiklos rezultatai vertinami neigiamai ir pan.

Vienas iš ryškesnių XX a. darbų – 1977 m. publikuotas Juškos mokslinis tyrimas³, kuriame jis analizavo jau tais laikais aktualią nenoro mokytis problemą, siekė atskleisti jos priežastis. Autoriaus teigimu, požiūrio į mokymąsi struktūrą sudaro šie komponentai: a) mokymosi motyvacija (motyvų pobūdis); b) mokymosi veiklą lydinčių emocijų charakteris; c) mokinio valingų pastangų intensyvumo laipsnis, nugalint mokymosi sunkumus. Juškos nuomone, siekimas mokytis yra natūralus žmogaus - socialinės būtybės - poreikis, tačiau jis ilgainiui silpnėja, nes poreikio realizavimo eiga ne visada sklandi – mokydamasi asmenybė visada sutinka daugybę kliūčių; reikia daug nervinės energijos mąstymo operacijoms atlikti, sutelkti valią. Mokymasis buvo ir visada liks veikla, reikalaujančia didelių protinių ir fizinių pastangų. Neįveiktos kliūtys pažinimo kelyje, pasak

---

³ Juška, A. (1977). Paauglių teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymas. Kaunas: Šviesa.

autoriaus, mokymosi sunkumas ir yra pagrindinės neigiamo požiūrio į mokymąsi formavimosi priežastys.

Pasak Rajecko (1997), nuo požiūrio į mokymąsi, žinias, mokyklą, nuo noro mokytis, valios pastangų ir pan. iš esmės priklauso mokymosi rezultatai.; teigiamą mokinių požiūrį į mokymąsi lemia mokslo žinių, bendražmogiškųjų vertybių, mokėjimų bei įgūdžių reikšmingumo supratimas ir noras juos įgyti. Taigi, pasak autoriaus, viena svarbiausių asmenybės raidos prielaidų ir rezultatų yra pačios asmenybės aktyvumas: įvairiai sąveikaudamas su aplinka vaikas mokosi, aktyviai realizuoja įgimtas galimybes, ir tai daro didžiulę įtaką jo asmenybės raidai.

Ugdant teigiamą požiūrį į mokymąsi, pažymi Gage ir Berliner (1994), mokytojui labai svarbu suprasti, kad mokykla sukuria tam tikrą socialinį klimatą, kuris turi motyvus formuojantį poveikį. Mokyklos, kur mokiniai pažangumą sieja su savo statusu, stipriau motyvuoja mokymąsi; orientuota į mokymąsi aplinka didina mokinių atsakomybę mokyklos bendruomenei. Tačiau dalį mokinių, negebančių pasiekti aukštų mokymosi rezultatų, tokia mokyklos aplinka gali paskatinti atsiriboti nuo mokyklos ar netgi ją palikti; todėl dažniau reikia skatinti ir ne itin gabius mokinius.

Rupšienė (2000) tvirtina, jog mokykla, kaip svarbus asmenybės socializacijos institutas, turi savyje nemažai tokių ypatumų, kurie gali būti traktuojami kaip nenoro mokytis formavimosi veiksniai. Tai - gyvenamojo meto reikalavimų neatitinkantis mokyklos „tradiciskumas“ ir orientacija į žinias, pamokos kaip pagrindinės ugdymo organizavimo formos ribotumas, ugdymo rezultatų vertinimo neadekvatumas, mokytojų ir moksleivių bendravimo sunkumai, nepakankamai geras mikroklimatas.

Kalmykova, Kulagina (Калмыкова, Кулагина, cit. Markovienė, 2000b) akcentuoja požiūrio į mokymąsi ir pažangumo ryšį. Minėtos autorės teigia, jog pirmoje klasėje daugiau kaip pusės atsiliekančių vaikų požiūris į mokymąsi yra teigiamas, o kitų – neutralus. Trečioje klasėje nepažangių vaikų, išsaugojusių teigiamą požiūrį į mokymąsi, skaičius mažėja iki 40%; be neutralaus požiūrio atsiranda ir neigiamas (būdingas 20% nepažangių moksleivių).

Panašius duomenis pateikia Božovič (cit. Rupšienė, Gaidjurgienė, 1999). Ji nustatė, kad trečioje klasėje, kai jau patenkintas moksleivio statuso poreikis, ryškėja domėjimasis bendraamžių nuomonėmis, formuojasi stiprūs bendravimo poreikiai, krenta mokytojų ir kyba bendraamžių autoritetas, atsiranda poreikis įsitvirtinti klasės kolektyve – visa tai nulemia neigiamus kai kurių vaikų nuostatų mokymosi atžvilgiu pokyčius.

Zulonienė (1999) tvirtina, jog vienos iš svarbiausių žemo pažangumo priežasčių pradinėse klasėse yra: mokytojo negebėjimas ugdyti vaikų norą mokytis ir nepakankamas mokymosi interesų skatinimas; nesigilinimas į mokinių individualius ir amžiaus tarpsnių ypatumus; silpni ryšiai su blogai besimokančių vaikų tėvais.

Rupšienė (2000) teigia, kad neigiamas požiūris į mokymąsi - socialinis reiškinys; nenoras mokytis formuojasi nepatenkinus susijusių su mokymosi veikla poreikių; pastaruosius sukelia riboti

vaiko gebėjimai, mokymosi negalia, sveikatos sutrikimai, charakterio bruožai, mokyklos fobija, neadekvatus savęs vertinimas. Gailienės, Bulotaitės, Sturlienės (1996) teigimu, veiksniai, reikšmingi moksleivių mokymosi motyvacijai bei dezadaptyviam elgsenai formuoti, yra: neigiami vertinimai (ne poelgio, o asmenybės kritikavimas; rezultatų, o ne pastangų vertinimas); pagyrimų, padaršinių stoka; išankstinės neigiamos nuostatos arba vaiko galimybių ir laimėjimų pervertinimas. Kai vaikas mokykloje nuolatos patiria nesėkmes, kai jo mokymosi rezultatus dažniausiai vertinami neigiamai, formuojasi ne tik žemesnis savęs vertinimas, bet ir neigiamas požiūris į mokymąsi, teigia Valickas (1991).

Rimkevičienės (2003) duomenimis, moksleiviai mokyklos nelankymo priežastimis dažniausiai nurodo mokytojo negebėjimą gerai išaiškinti mokomojo dalyko temas ir nesutarimus su pedagogais. Antrą vietą bendroje mokyklos nelankymo priežasčių skalėje užėmė šios: „per sunku mokytis“, „nepajėgiu ramiai išsėdėti pamokoje“. Du penktadaliai moksleivių pažymėjo, kad jiems „neįdomu mokykloje“, nes sunkiai suvokia informaciją.

Daugelis autorių (Valickas, 1991, Markovienė, 2001, Ivanauskienė, Martišauskienė, 2002, Beresnevičienė, Markovienė, Eidukevičius, 1999 ir kt.) mokinių nenorą mokytis sieja su silpna mokymosi motyvacija, mokymosi veiklą lydinčiomis neigiamomis emocijomis, moksleivio psichologinės savijautos, neadekvataus savęs vertinimo problemomis. Pasak Ivanauskienės, Martišauskienės (2002), pradinių klasių moksleivių savęs vertinimo lygis koreliuoja su jų mokymosi motyvacija. Minėtų autorių atlikto tyrimo duomenimis I-III klasių moksleivių savęs vertinimas mokykloje yra pozityvus, tačiau dalis jų linkę aktualizuoti mokymosi nesėkmes.

Markovienė (2000a) teigia, jog III–IV klasių moksleiviai mokymąsi suvokia kaip įdomią, naudingą, malonią, bet nelengvą veiklą. Autorė pastebi tendenciją, kad žemo pažangumo jaunesniesiems moksleiviams mažiau patinka, mažiau įdomu ir mažiau malonu mokytis, nei aukšto ir vidutinio pažangumo moksleiviams. Beresnevičienė, Markovienė, Eidukevičius (1999) taip pat pabrėžia savęs vertinimo ir pažangumo tiesioginį ryšį: menkas savęs vertinimas nesukelia mokymosi problemų, bet gali turėti jam įtakos.

Mokymosi motyvacijos veiksniai. Augienė (2001) tvirtina, jog mokytojas, siekdamas ugdyti teigiamą moksleivių požiūrį į mokymąsi, turi stiprinti mokinių mokymosi motyvaciją, nukreipti savo veiklą į 4 sritis: vaiko asmeninių savybių (savarankiškumo, stropumo, kūrybiškumo) ugdymą, saugios aplinkos kūrimą (teigiamas pastiprinimas, pasirinkimo galimybė, žinių spragų įveikimas), mokinių santykių (statuso, įpareigojimų, rungtyniavimo) klasės bendruomenėje koregavimą. Panašiai mano ir Hunter (cit. Arends, 2000). Pasak autoriaus, motyvaciją ugdančiais veiksniais, kuriems mokytojas gali turėti įtaką, yra moksleivio domėjimasis mokomosiomis užduotimis, susirūpinimas žiniomis, adekvatūs mokymosi tikslai, tinkama mokymosi aplinka, mokymosi sėkmės išgyvenimas ir kt. Mokinių *susidomėjimas* mokomąja užduotimi neabejotinai susijęs su mokymosi motyvacija ir yra vienas iš ją skatinančių veiksnių; susidomėjimą stimuliuoja patrauklus

mokymosi organizavimas. Gage ir Berliner (1994) teigia, kad mokymosi motyvacija stiprėja tuomet, kai mokymosi užduotys reikalauja vaizduotės. Tuo tikslu siūloma pasitelkti mokomuosius žaidimus; jie formuoja mokinių motyvaciją, stiprina tarpusavio sąveiką, sudaro galimybę aktyviau dalyvauti mokymosi procese, sudomina mokinius. Panašius motyvacijos veiksnius (adekvatūs mokymosi tikslai, uždaviniai, vertybės) nurodo Ainely (2004). Minėta autorė prie šių veiksnių dar priskiria mokinio vidinę motyvaciją bei savo turimų gebėjimų pritaikymą mokymosi procese.

Pasak Hunter (cit. Arends, 2000), *susirūpinimas savo žiniomis* - vienas iš motyvacijos veiksnių; jis skatina mokinio pastangas mokytis. Mokytojai tam tikrais poveikiais gali sustiprinti arba susilpninti mokinių susirūpinimą mokymosi užduotimis. Su šiuo veiksmu glaudžiai siejasi mokytojo pagalba mokiniui, pasirenkant realius ir pasiekiamus *mokymosi tikslus*, garantuojančius mokymosi sėkmę.

Didesnės ar mažesnės mokinių pastangos priklauso nuo to, ar *mokymosi aplinka* atitinka individualiuosius poreikius. Produktyviai mokymosi aplinkai būdingas toks bendras klimatas, kai mokiniai pasitiki savimi, bendraamžiais, mokytojais; ryžtingai atliekamos akademinės užduotys ir bendradarbiaujama su mokytoju, tenkinami individualūs mokymosi poreikiai, teigia Arends (2000). Sužadinti mokymosi motyvaciją nelengva, taip, kaip ir organizuoti mokymosi veiklą, skatinančią ir gabius, ir ne itin gabius. Mokytojų taikomos strategijos pavienių mokinių motyvacijai stiprinti ir jų veikla, padedanti klasei formotis kaip grupei, yra produktyviosios mokymosi aplinkos kūrimo sąlyga. Mokymo procese moksleiviai ir mokytojai turi partneriškai bendradarbiauti. Gage, Berliner (1994) kaip vieną iš svarbiausių motyvacijos stiprinimo būdų nurodo būtinumą argumentuoti mokiniams, kuo įgyjamos žinios yra svarbios. Be to, mokiniams svarbu tiksliai žinoti, kaip reikia atlikti užduotį: nežinodami, ko iš jų laukiama, jie lėtai įsitraukia į darbą, jaučiasi nejaukiai, gali patirti nerimą ir atlikti užduotis neteisingai. Ugdytinių ir pedagogų bendradarbiavimo svarbą akcentuoja daugelis šiuolaikinių ugdymo specialistų (Ališauskas, Miltenienė, 2001; Arends, 2000; Bennet, Rolheiser–Bennet, Stevahn, 2000).

Itin svarbus mokymosi motyvacijos veiksnys yra *sėkmės išgyvenimas*, susijęs su užduoties sunkumu ir įdėtų pastangų kiekiu: pernelyg lengvos užduotys reikalauja nedaug pastangų ir nesukelia pasisekimo jausmo, vadinasi, nežadina motyvacijos; pernelyg sunkios užduotys, kad ir kiek joms būtų išseikvota jėgų, mokinių motyvacijos taip pat neskatina.

Pasak Lepečkienės (1996), vaiko savigarbą stiprina jo poreikių gerbimas ir paisymas, sėkmės išgyvenimas. Sėkmingas mokymasis (teigiamas veiklos rezultatų vertinimas) ugdo pozityvų savęs vertinimą bei mokymosi motyvaciją. Antra vertus, pasak Lipkinos (cit. Beresnevičienė, Markovienė, Eidukevičius, 1999), kai vaiko mokymosi rezultatai nuolat vertinami neigiamai (mokytojos, bendraamžių), vaikas patiria psichologinį diskomfortą, išgyvena nepasitenkinimo, menkavertiškumo jausmą, didėjančią nepasitikėjimą savo jėgomis. Anot autorės, tai slopina siekimo

motyvaciją, mažina vaiko susidomėjimą mokymusi. Hurlock (cit. Beresnevičienė, Markovienė, Eidukevičius, 1999) pastebi, jog toks nesveikas psichologinis klimatas sukelia vaikui įtampą, nervingumą, irzlumą ir nerimą.

Mokyklinis nerimas kaip vienas iš mokymosi motyvacijos veiksnių. Gage, Berliner (1994) taip pat pabrėžia neigiamą mokyklinio nerimastingumo ir pažangumo ryšį. Šie autoriai teigia, kad *nerimastingumas* yra bruožas, pastovi savybė, kuri reiškia bendrą polinkį jausti daugelio aplinkybių grėsmę. *Nerimas* – būseną, laikina savybė, susijusi su ypatingomis situacijomis.

Daugelis autorių (Martišauskienė, 2004, Kutkienė, Mažalskaitė, 1996; Stašinskienė, 1999), vaiko neigiamai emocinei būsenai mokykloje apibrėžti vartoja mokyklinio nerimo sąvoką; kitiems mokslininkams (Markovienė, 2001; Gudžinskienė, 2001; Ališauskas, Gerulaitis, 2004), artimesnė „mokyklinio nerimastingumo“ apibrėžtis. Rupšienės (2000) manymu, nerimastingumo lygmuo turi įtakos mokymuisi ir gali peraugti į nerimo būseną kritinėse situacijose, visiškai slopinti moksleivio pastangas. Kutkienė ir Mažalskaitė (1996), vartodamos sąvoką „mokyklinis nerimas“, jį apibūdina kaip mokinio emocinę būseną, neapibrėžtą grėsmės jausmą susijusį su išgyvenimu dėl mokymosi nesėkmių. Janulaitienės (1993) teigimu, nerimas - tai įtampa, laukimas kažko negero, nemalonaus, nepasitikėjimas savo jėgomis. Autorės nuomone, mokyklinį nerimą formuoja daugelis veiksnių: blogi mokymosi rezultatai, nuolatinis orumo žeminimas bendraamžių akyse, fizinės bausmės namuose; įveikti mokyklinį nerimą, anot autorės, padeda sėkmės metodika; ji žadina pasitikėjimą savo jėgomis, žmonėmis, formuoja teigiamą požiūrį į mokymąsi.

Gudžinskienė (2001) pastebi, jog moksleivių mokyklinis nerimastingumas susijęs ne tik su emocine mokyklos aplinka, bet ir su šeima, jos sudėtimi, šeimos narių moksleiviui keliamais reikalavimais. Kutkienė ir Mažalskaitė (1996) nurodo tokias mokyklinio nerimo priežastis: vertinimo sistema, santykiai su mokytoju, santykiai su bendraamžiais, savęs vertinimas. Visos šios priežastys yra tarpusavyje glaudžiai susijusios, sudaro tarsi ištisinę sistemą, kurios sudėtinės dalys sąlygoja viena kitą. Minėtos autorės atliko tyrimą, kuriame dalyvavo trečių klasių moksleiviai. Nustatyta, jog didžiausias nerimas kyla dėl kontrolinių darbų. Tačiau mokykloje, kurioje vyrauja neformalaus vertinimo sistema, jis yra mažesnis. Ptašinskienė (1999), nagrinėjusi žemesniųjų klasių mokinių mokymosi rezultatų vertinimo pedagogines ir psichologines problemas, taip pat pabrėžia, jog mokinių mokyklinis nerimas, baimės jausmas mažėja taikant neformalaus vertinimo sistemą. Autorė teigia, kad neformaliai vertinant gerėja mokinių ir mokytojų santykiai, auga savivertė, mokymosi sąmoningumas ir savarankiškumas.

Juškelienė, Proškuvienė, Černiausienė, Zlatkuvienė (2003) nagrinėjo pradinukų ir aukštesniųjų klasių moksleivių mokyklinio nerimastingumo priežastis. Šių autorių teigimu, pradinukų mokyklinio nerimo priežastys – nepasitikėjimas savimi, menkavertiškumo jausmas, neigiamas požiūris į mokytoją ir mokyklą. Aukštesniųjų klasių pačių moksleivių nurodomos nerimo

mokykloje priežastys – egzaminų ir mokytojo baimė, sudėtingas medžiagos pateikimas, per daug namų darbų.

Pasak Kutkienės (1997), yra akivaizdus ryšys tarp mokyklinio nerimo ir pasiekimo motyvacijos. Didėjant mokykliniam nerimui, mažėja noras siekti sėkmės ir formuojasi polinkis vengti nesėkmės. Autorės atlikto tyrimo duomenimis, didžiausią nerimą, ypač nerimą dėl kontrolinių darbų, patiria mokiniai, kurių pažangumas mažiausias (mokymosi pažangumas – 4,3). Jų nerimas yra 1,8 karto didesnis, negu tų mokinių, kurių mokymosi pažangumas yra 8,3. Taigi žemiausio pažangumo mokiniai mokykloje jaučiasi ypač nesaugiai. Gerėjant mokymosi pažangumui, mažėja mokyklinis nerimas. Vaitkevičiaus, Šlapkauskaitės, Mockevičienės, Navickienės (2001) duomenimis, didesnę nerimą jaučia žemesniųjų klasių moksleiviai (pvz., niekada nebijo kontrolinių darbų 51,52% pradinių klasių mokinių, aukštesnėse klasėse – 14,29%); aukštesniųjų klasių moksleivės bijo atsakinėti (81,25%), kontrolinių darbų (93,75%). Martišauskienė (2004) teigia, jog 55,4% vyresniųjų paauglių jaučia padidėjusį ar aukšto lygio nerimą mokykloje. Bendrą nerimą sudaro nerimas dėl mokymosi ir nerimas dėl bendravimo.

Požiūriui į mokymąsi, mokymosi motyvacijai labai reikšmingas tėvų ir ugdyto šeimose vaidmuo. Barkauskaitė, Indrašienė, Gaigalienė, Rimkevičienė, Vasiliauskas (2004) remiasi Vygotskio teiginiu, kad sėkmingam mokymuisi svarbu kuo anksčiau ugdyti vaiko žingeidumą, aktyvumą, dėmesingumą ir daugelį kitų savybių; mokykloje šios mokymuisi būtinos individualios mokinio savybės tik tobulinamos. Rupšienė (2000), analizuodama nenoro mokytis priežastis taip pat akcentuoja reikšmingą šeimos mikroklimato vaidmenį. Pasak autorės, šeimos mikroklimato sutrikimai, nedarnumas tampa ypač rimta vaiko asmenybės nukrypimų priežastimi. Šie nukrypimai pasireiškia tiek charakterio ypatumais, tiek elgsena, tiek mokymosi veikla bei mokymosi motyvacija. Rupšienė (2002) tvirtina, jog moksleivių nenorą mokytis ir jų šeimų prastą mikroklimatą sieja tiesioginis priežastinis ryšys: prastas šeimos mikroklimatas lemia vaikų nenorą mokytis; kuo mikroklimatas prastesnis, tuo stipresnė nenoro mokytis raiška. Panašias išvadas pateikia Mercado (2004). Minėtas autorius teigia, kad net mokiniai turintys aukštą gebėjimų lygį gali gauti žemesnius įvertinimus nei jų bendraamžiai dėl motyvacijos stokos, kurią lemia prasta socialinė padėtis, šeimos mikroklimatas, asmenybės savybės.

Grinevičienės (2002) atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad tėvai vaikų nenoro mokytis priežastis sieja tik su mokykla; jų nuomone, svarbiausias silpnos mokymosi motyvacijos veiksnys – sudėtinga mokymo programa. Priešiskumą mokyklai taip pat formuoja nepalankus psichologinis klimatas klasėje bei neįdomiai pateikiamas pamokos turinys, žaidybinių metodų ignoravimas.

Požiūrį į mokymąsi iš dalies lemia ir visuomenėje vykstantys procesai. Socialinės, ekonominės, ekologinės problemos netiesiogiai veikia šeimą ir mokyklą ir daro lemiamą įtaką nenorui mokytis (Rupšienė, 2000).

Apibendrinant įvairių autorių atliktus tyrimus, galima teigti, jog požiūrį į mokymąsi lemia daug glaudžiai susijusių veiksnių: mokymosi sėkmė, moksleivio savęs vertinimas, savigarbos poreikių tenkinimas, mokinio ir mokytojo santykis ugdymo procese, psichologinis klimatas mokykloje, šeimos vaidmuo; visa tai veikia moksleivio psichologinę savijautą klasėje ir jo mokymosi motyvaciją.

1.3. Specialiųjų poreikių moksleivių požiūris į mokymąsi

Pastaruoju metu Lietuvoje atliekama daug tyrimų, kuriuose analizuojami moksleivių autokoncepcijos (savivaizdžio) (Valickas, 1991; Ivanauskienė, Martišauskienė, 2002), mokymosi motyvacijos (Rupšienė, Gaidjurgienė, 1999; Grinevičienė, 2002; Leščinskaitė, 2000), ugdytinių ir pedagogų sąveikos (Rupšienė, 2000; Augienė, 2001) problemos. Tyrinėjama moksleivių savijauta mokykloje bei mokyklinis nerimas. Tačiau tik nedidelė dalis tyrimų skirta specialiųjų poreikių turinčių vaikų analogiškoms problemoms (Ališauskas, Gerulaitis, 2003).

Tyrimai (Ambrukaitis, Stankevičienė, 2002; Ambrukaitis, Ruškus, 2003) rodo, kad specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys moksleiviai jaučiasi ypatingesniais bendrojo lavinimo mokyklose, dėl to tampa lengviau pažeidžiamais, mažiau apsaugotais nuo galimų pažeminimų. Patirdami nerimą, jausdamiesi nesaugūs, moksleiviai tarsi „užsiblokuoja“; jų galimybės mokytis ir išmolti sumažėja. Todėl itin svarbu, kad vaikai mokykloje būtų psichologiškai saugūs, jaustų savo vertę, kad būtų užkirstas kelias baimei ir nerimui (Ališauskas, Gerulaitis, 2003).

Daugelis mokslininkų (Ališauskas, Miltenienė, 2001; Giedrienė, Monkevičienė, 1995 ir kt.) akcentuoja, jog ugdant moksleivius, patiriančius mokymosi negalių, itin svarbi tinkama ugdytinio ir pedagogo sąveika. Vaikas ir pedagogas turėtų tapti sąjungininkais, įveikiant mokymosi problemas, sunkumus. Tyrimais įrodyta (Johnson, 1995), kad nors esama įgimtų, konstitucinių ir aplinkos faktorių, galinčių sąlygoti mokymosi sunkumus, tačiau su mokykla susiję faktoriai yra lemiami. Todėl itin svarbus mokytojo gebėjimas bendrauti ir bendradarbiauti su mokiniu, palaikyti jo mokymosi motyvaciją ir teigiamą savęs vertinimą (Ališauskas, Miltenienė, 2001). To pasiekti galima tik gerbiant vaiką, leidžiant suprasti, kad mokytojas pastebi moksleivio pastangas mokytis kuo geriau (Giedrienė, Monkevičienė, 1995).

Hallagan, Kauffman (2003) pažymi, jog mokymosi negalių turintiems asmenims būdingas veikiau išorinis, nei vidinis kontrolės lokusas: šie asmenys mano, kad jų gyvenimą kontroliuoja išoriniai veiksniai (sėkmė ar likimas), o ne vidiniai (pastangos ar gebėjimai). Besilaikantiems tokio požiūrio būdingas išmoktas bejėgiškumas (polinkis pasiduoti ir tikėtis blogiausio, įsitikinimas, jog kiek bedėtų pastangų, vis tiek lydės nesėkmė). Nesėkmės laukimas (išmoktas bejėgiškumas) skatina

lengvai pasiduoti, susidūrus su sunkia ar sudėtinga užduotimi; moksleivis negali įgyti naujų įgūdžių, nes vis nauji nemalonūs išgyvenimai stiprina bejėgiškumo ir menkavertiškumo jausmus.

Tėvams, mokytojams ir patiems mokymosi negalių turintiems vaikams labai sunku įveikti šias problemas, nes pažinimo gebėjimų ir motyvacijos aspektai yra glaudžiai susiję. Ališausko (1998) nuomone, vaiko specialiųjų ugdymo(-si) poreikių tenkinimas žymiai efektyvesnis, kai pats vaikas siekia pažangos, todėl labai svarbu pedagogui ir ugdytiniui kartu aptarti mokymosi problemas bei jų priežastis, numatyti būdus, padedančius įveikti mokymosi nesėkmes, mokyti vaiką pažinti savo stipriąsias ir silpnausias puses, ugdyti pasitikėjimą savimi, savigarbą.

Barkauskienė (2003) pabrėžia, kad savęs suvokimo ir vertinimo reiškinys itin svarbus kalbant apie mokymosi negalių turinčius vaikus. Vaughn (cit. Barkauskienė, 2003) išskiria priežastis, dėl kurių šių moksleivių savęs vertinimas gali būti savitas: mokymosi negalių turintys vaikai sulaukia nemažai neigiamų vertinimų, anksti įgyja nesėkmės patyrimą; specialusis ugdymas gali neigiamai veikti vaiko savęs vaizdą, nes išryškintas jo skirtingumas, kurį vaikas gali suvokti kaip socialinę stigmą; mokymosi negalių turintys moksleiviai mokosi bendrojo lavinimo klasėje ir lanko specialiojo pedagogo bei logopedo pamokas, todėl mokykloje turi bent jau dvi referentines grupes (kiti specialiųjų poreikių mokiniai bei bendraklasiai), kurios formuoja savo ypatingumo suvokimą. Barkauskienės (2003) tyrimo duomenimis mokymosi negalių turintiems vaikams būdingas žemas savęs vertinimas, nepasitenkinimas bei abejonės savo verte.

Lisauskaitės ir Jasiūnienės (2001) tyrimų duomenys rodo, jog vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, save ir savo mokymosi galimybes vertina taip, kaip juos vertina mokytojai, tėvai, bendraamžiai. Autorės nustatė, kad tik trečdalis (29%) šių vaikų pasitiki savimi, o pusė jų savimi nepasitiki (53%), jaučiasi aplinkinių nemėgiami, mokykloje jaučia nerimą, baimę. Makušienė (2004) teigia, jog pradinių klasių mokinių, turinčių kalbos sutrikimų, savęs vertinimas yra menkesnis nei kitų bendraamžių: jie jaučiasi mokykloje nereikšmingi, blogiau vertina savo mokymosi gebėjimus ir mažiau patenkinti mokytojos vertinimais. Beresnevičienė, Mikelkevičiūtė (2001), tyrinėjusios integruotą į bendrojo lavinimo mokyklas nežymiai protiškai atsilikusių moksleivių savęs vertinimą, teigia, jog šių paauglių savivertė žemesnė nei bendraamžių, nors statistiškai reikšmingo skirtumo neaptikta.

Ališausko ir Gerulaičio (2003) duomenimis beveik pusei moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymo(-si) poreikių, būdingas tiek bendras nerimastingumas, tiek įvairios baimės (žinių tikrinimo, saviraiškos, bendravimo su mokytojais, baimė nepateisinti lūkesčių). Autorių teigimu, moksleiviai, patiriantys žymių ugdymo(-si) problemų (tie, kurie mokosi pagal adaptuotas bendrojo lavinimo programas), pasižymi didesniu mokykliniu nerimastingumu, nei moksleiviai, kurie mokosi pagal modifikuotas bendrojo lavinimo programas.

Ališauskienės, Miltenienės (2004) duomenimis, pedagogai, ugdantys specialiųjų poreikių moksleivius, pastarųjų socialinę emocinę savijautą dažniau vertina kaip nepalankią. Dauguma apklaustųjų pedagogų mano, kad šie mokiniai greitai pavargsta (74,1%), yra nepasitikintys (61,8%), nusivylę (51%), užsidarę (41,2%), įsitempę (38,9%).

Ambrukaitis ir Stankevičienė (2002) teigia, kad specialiųjų ugdymosi poreikių turintys moksleiviai sunkiai bendrauja su kitais mokiniais dėl individualių socializacijos sunkumų; nors didesnė dalis šių moksleivių palaiko gerus santykius su klasės draugais, nesijaučia vieniši ar atstumti, tačiau yra ir konfliktuojančių; šiek tiek daugiau nei pusė jų kartais jaučiasi liūdni, prislėgti; veiklos, elgesio ir bendravimo problemos gilina daugelio jų mokymosi nesėkmes.

Šioms išvadoms prieštarauja kitų autorių tyrimo duomenys. Barkauskienės (2003) duomenimis, mokymosi negalių turintys vaikai pasižymi prastesniu savo socialinės kompetencijos vertinimu: labiau abejoja savo populiarumu tarp bendraamžių, norėtų turėti daugiau draugų, dažniau jaučiasi atsiskykę, vieniši, nemėgstami bendraklasių. Gudonis ir Rovienė (1994), tyrę silpnaregių vaikų integraciją į bendrojo lavinimo mokyklas, nustatė, kad daugiau kaip pusė šių vaikų patyrė ne tik mokymosi sunkumų, bet ir negatyvią bendraamžių nuostatą, bendravimo problemų. Šių vaikų tėvai, autorių duomenimis, taip pat pabrėžė, kad jų vaikai patyrė psichologinių ir mokymosi sunkumų, ypač moksleivius ir jų tėvus žeidė vaiko bendraamžių nedraugiškumas; 40% tėvų teigė, kad jų vaikams trūko pedagogų pagalbos ir dėmesio. Autorių duomenimis, šie veiksniai neigiamai veikia mokinių mokymosi motyvaciją, todėl beveik pusė šių moksleivių (46,7%) jau pradinėse klasėse nenori lankyti mokyklos. Gudonio, Valantino, Strimaitienės (2003) duomenimis, bendraamžių mokinių nuostata į neįgaliuosius neigiama; jie nepasirengę artimesniam bendravimui su „kitokiais“ vaikais. Minėto tyrimo duomenys rodo, jog žemesniųjų klasių mokinių nuostata į neįgalius bendraamžius yra pozityvesnė nei aukštesniųjų klasių mokinių. Ambrukaičio, Ruškaus (2003) duomenimis, iki šiol specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintis moksleivis bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų, normalios raidos moksleivių ir jų tėvų vis dar laikomas „kitokiu“, vyrauja neigiamos nuostatos. Tai verčia šiuos mokinius jaustis „blogesniais“, jie praranda mokymosi motyvaciją, nepasitiki savo jėgomis, o aukštesniųjų klasių moksleiviai atsisako specialiojo pedagogo pagalbos, nenorėdami išsiskirti.

Remiantis mokslinės literatūros apžvalga, galima pažymėti, jog mažoka mokymosi negalių turinčių moksleivių mokymosi motyvacijos mokslinių tyrimų.

2 skyrius. SPECIALIŲJŲ UGDYMO(SI) POREIKIŲ TURINČIŲ MOKSLEIVIŲ MOKYKLINIO NERIMO VEIKSNIAI IR MOKYMOSI MOTYVAI

2.1. Tyrimo metodika

Moksleivių mokyklinio nerimo apraiškos tirtos Fillips (Rogov, 2000) testu (žr. 1 priedą). Tiriamiesiems pateikti 58 uždaro tipo klausimai bei instrukcija: “Atidžiai perskaityk šiuos teiginius. Parašyk atsakymus: ”taip”, jei teiginys atitinka tavo savijautą mokykloje; ”ne” – jei teiginys tau netinka.

Apdorojant tyrimo rezultatų kiekybines reikšmes buvo skaičiuojami atsakymai, nesutampantys su šio testo raktu. Kiekvienas nesutapimas – nerimo rodiklis. Jei nesutampa daugiau kaip 50% atsakymų – mokyklinis nerimas padidėjęs; jei daugiau kaip 75% - aukštas nerimo laipsnis.

Rezultatų kokybinės reikšmės. Respondentų mokykliniam nerimui atskleisti buvo išskirti šie veiksniai⁴: 1) *bendras mokyklinis nerimas*, išreiškiantis vaiko bendrą būseną, susijusią su įvairiu dalyvavimu mokyklos reikaluose (2,4,7,12,16,21,23,26,28,46,47,48,49,50,51,52,53,54,55,56,57,58 klausimai); 2) *socialinis stresas*, išreiškiantis vaiko emocinę būseną, kurios fone formuojasi ir plėtojasi socialiniai kontaktai su bendraamžiais (5,10,15,20,24,30,33,36,39,42,44 klausimai); 3) *frustruotas sėkmės poreikis* - nepalankus psichinis fonas, neleidžiantis vaikui plėtoti savo sėkmės poreikio, siekti aukštų rezultatų (1,3,6,11,17,19,25,29,32,35,38,41,43 klausimai); 4) *saviraiškos baimė* – neigiami emociniai išgyvenimai situacijų, susijusių su būtinumu atsiverti, pateikti save, demonstruoti savo galimybes (27,31,34,37,40,45 klausimai); 5) *baimė atsakinėti* – neigiamas požiūris ir nerimas žinių tikrinimo metu (2,7,12,16,21,26 klausimai); 6) *baimė nepateisinti lūkesčių* – orientacija į kitų pranašumą, lyginant ir vertinant savo rezultatus, poelgius, mintis (3,8,13,17,22 klausimai); 7) *žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui* – psichofiziologiniai ypatumai, menkinantys adaptyvumą stresinėms situacijoms, didinantys neadekvataus reagavimo į stresorių tikimybę (9,14,18,23,28); 8) *santykių su mokytojais problemos ir baimės* – bendras neigiamas emocinis santykių su suaugusiaisiais fonas, menkinantis sėkmę (2,6,11,32,35,41,44,47 klausimai).

Šių teste išskirtų veiksmų lygis buvo įvertintas pagal metodikos rakto atsakymų nesutapimų skaičių ir nustatyti kiekvieno tiriamojo dominuojantys, mokyklinį nerimą sąlygojantys faktoriai.

Moksleivių mokymosi motyvams tirti parengta pusiau uždaro tipo 24 teiginių anketa (žr. 2 priedą). Sudarant anketą remtasi Gage, Berliner (1994), Laužiko (1997), Rupšienės (2000) mokymosi motyvų klasifikacijomis.

Respondentai buvo prašomi pažymėti teiginius, kuriems jie pritaria ir iš visų pasirinktų teiginių išrinkti ir pažymėti tris, jų nuomone, pačius svarbiausius, mokymosi motyvus. Į kai kurius teiginius respondentai turėjo parašyti atsakymus.

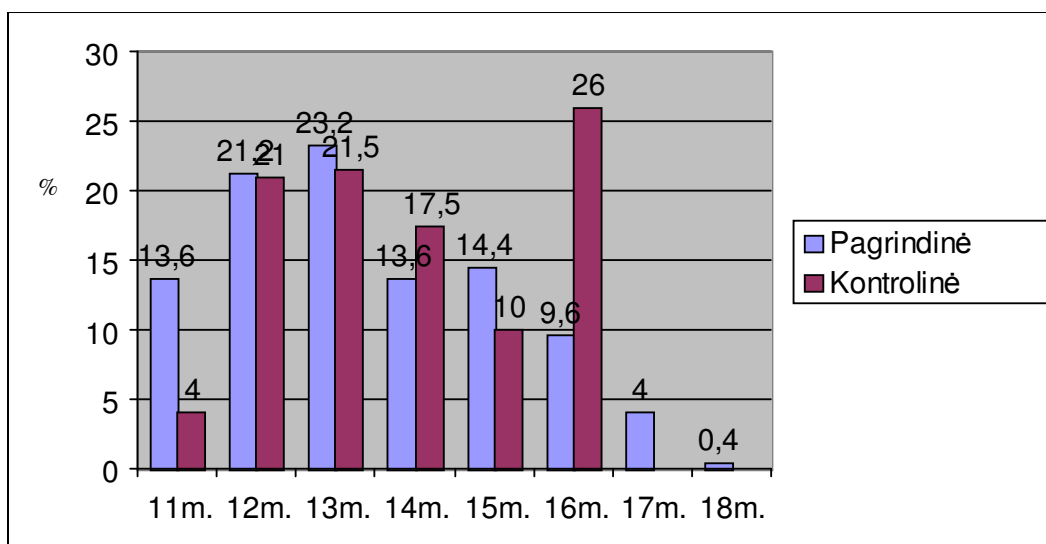
Dominuojančiai mokymosi motyvų grupei atskleisti visi 24 teiginiai buvo suskirstyti pagal

⁴ Nerimo veiksmų (bendras mokyklinis nerimas, socialinis stresas, frustruotas sėkmės poreikis ir t.t.) samprata pateikiama magistro darbo įvadinėje dalyje.

reikšmes į grupes: *pažintiniai proceso motyvai* (1,3,4,18); *pažintiniai turinio* (13,15,17,20); *ateities* (5,11,19); *vengimo* (2,16, 23); 5) *sėkmės* (6,10,12,21); *pareigos* (9, 22,24); *prestižo* (7,8,14,23) motyvai.

2.2. Respondentai

Tyrimo dalyvavo bendrojo lavinimo mokyklos moksleiviai. Tiriamųjų amžius 11–18 metų. Pagrindinė respondentų grupė – 250 moksleivių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių. Kontrolinė grupė - 200 to paties amžiaus moksleiviai. Iš viso tyrime dalyvavo 450 respondentų iš įvairių Lietuvos miestų. Apklausa atlikta 2003 m. spalio – gruodžio mėn.

1 pav. Respondentų amžius, %

Dauguma (57,8%) pagrindinės grupės tiriamųjų yra 12-14 metų. Dalis (13,6%) pagrindinės grupės respondentų - 11 metų, taip pat nedidelė dalis - 17 -18 metų jaunuoliai (4,4 %).

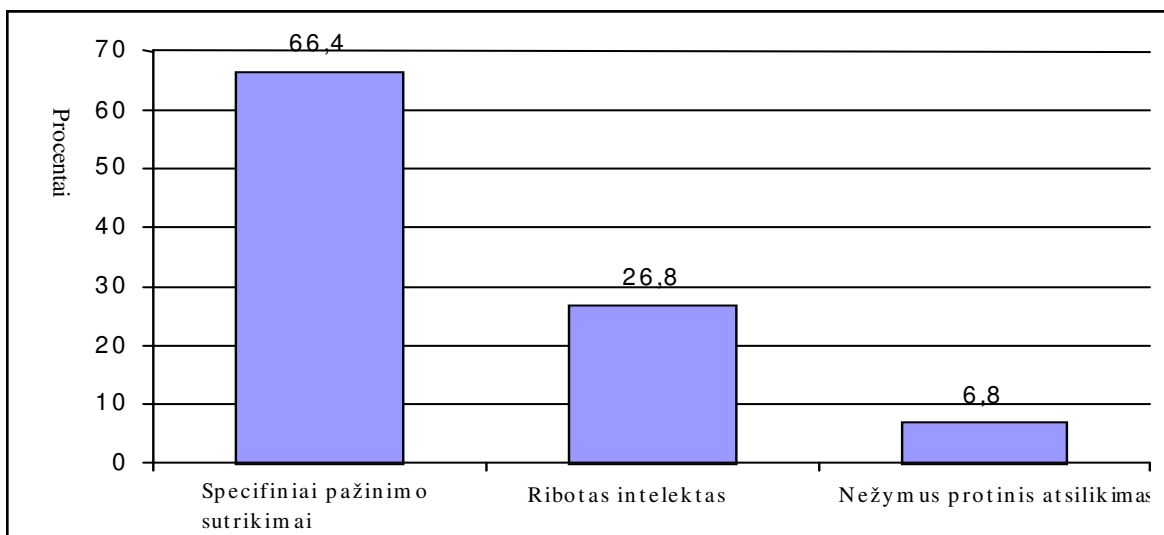
Daugiau kaip pusė kontrolinės grupės respondentų yra 12-14 (60%), ketvirtadalis - 16 metų (26%).

1 lentelė

Respondentų pasiskirstymas klasėse

	5 klasė		6 klasė		7 klasė		8 klasė		9 klasė		10 klasė	
	Pagrindinė grupė	Kontrolinė grupė	Pagrindinė grupė	Kontrolinė grupė	Pagrindinė grupė	Kontrolinė grupė	Pagrindinė grupė	Kontrolinė grupė	Pagrindinė grupė	Kontrolinė grupė	Pagrindinė grupė	Kontrolinė grupė
	64	6	73	52	42	34	31	43	29	13	11	52
Iš viso	70		125		76		74		42		63	
%	15,6		27,8		16,9		16,4		9,3		14,0	

Dauguma (27,8%) respondentų yra 6 klasės moksleiviai. Mažiausiai (9,3%) apklausta 9 klasės mokinių. 7 ir 8 klasėse tiriamųjų skaičius pasiskirstė beveik po lygiai (7 klasė -16,9%; 8 klasė – 16,4% moksleivių).

2 pav. Duomenys apie tiriamųjų mokymosi negalių priežastis, %

Dauguma (66,8%) pagrindinės grupės respondentų – moksleiviai, kurių ugdymosi ypatingumus lemia specifiniai pažinimo sutrikimai. Šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis (26,8%) tyrime dalyvavusių pagrindinės grupės respondentų – riboto intelekto moksleiviai. Mažiausią pagrindinės grupės imties dalį (6,8%) sudaro nežymiai protiškai atsilikę moksleiviai.

2.3. Moksleivių mokyklinio nerimo apraiškos

Antrajame etape tirta, kokie mokyklinio nerimo laipsniai ir veiksniai būdingi abiejų grupių respondentams. Tyrimo metu buvo nustatyta, kurie mokyklinio nerimo požymiai yra dominuojantys (visų nerimo požymių dažniai pateikiami 3 priede). 2 lentelėje pateikiami bendro mokyklinio nerimo rodikliai.

2 lentelė

Respondentų bendro mokyklinio nerimo požymių pasiskirstymas, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
<i>Iš viso respondentų:</i>	10,0	8,5
Bijau, kad nepaliktų šioje klasėje antramečiauti.	74,4	58,0
Norėčiau mažiau jaudintis, kai atsakinėju.	72,4	66,0
Kai atlieku sunkią užduotį, atrodo, kad viską pamiršau, ką mokėjau.	64,4	65,0
Jaudinuosi, kai mokytojas sako, kad ketina tikrinti mano žinias.	64,0	62,0
Man atrodo, kad kiti mokiniai geriau negu aš supranta mokytojos aiškinimą	62,8	48,0
Atlikęs užduotį jaudinuosi dėl to, kad galbūt suklydau.	57,2	57,5
Širdis ima stipriau plakti, kai mokytoja ruošiasi tikrinti mano žinias..	54,0	56,0

2 lentelės tęsinys

Jaudinuosi, eidamas į mokyklą, kad mokytoja duos kontrolinį darbą.	54,0	40,5
Kai vakare guliu lovoje, galvoju apie tai, kaip seksis rytoj mokykloje.	49,6	50,5
Kai mokytoja sako, kad duos užduotį, bijau, kad negebėsiu atlikti.	49,2	36,5
Labai jaudinuosi, kai atsakinėju pamoką, atlieku užduotis.	45,6	44,9
Dreba rankos, kai mokytoja skiria atlikti užduotį lentoje.	44,4	32,0
Mane gąsdina žinių tikrinimas pamokoje.	43,2	40,5
Kai atlieku užduotis, dažnai atrodo, kad darau blogai.	42,4	44,0
Jaudinuosi dėl mokymosi daugiau, negu kiti vaikai.	31,6	23,5
Nervinuosi, kai mokytoja sako, kad duos klasei užduotį.	29,6	21,0
Kartais susapnuoju, kad nemoku to, ką moka kiti klasės mokiniai.	29,2	17,5
Labai jaudinuosi prieš pradėdamas atlikti užduotį.	28,4	24,0
Jaučiu, kad tuojau pravirksiu, kai nemoku atsakinėti pamokos.	25,2	21,0
Dreba rankos, kai atlieku užduotis klasėje.	25,2	21,5
Teko sapnuoti, kad mokytoja supyko dėl mano neparuoštų pamokų.	20,4	18,5
Kartais sapnuoju, kad per pamoką negaliu atsakyti į mokytojos klausimą.	20,4	16,0

Daugumai (74,4%) specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių mokinių bendrą mokyklinį nerimą kelia baimė antramečianti; šis bendro mokyklinio nerimo požymis kontrolinės grupės respondentams būdingas šiek tiek mažiau (58%). Ne ką mažiau (72,4%) pagrindinės grupės tiriamųjų nurodė, jog jaudinasi atsakinėjimo metu, šis jaudulys būdingas ir 66% kontrolinės grupės mokinių. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog mokiniai (pagrindinė - 64,4%; kontrolinė - 65%) labai dažnai nerimauja dėl atliktų užduočių teisingumo. Vertėtų atkreipti dėmesį, jog specialiųjų ugdymosi poreikių turintys moksleiviai (62,8%) mano, kad bendraamžiai geriau supranta mokytojos aiškinimą.

3 lentelėje pateikiami būdingi socialinio streso požymiai.

3 lentelė

Tiriamųjų socialinio streso požymių pasiskirstymas, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
<i>Iš viso respondentų:</i>	9,2	5,0
Aš nepanašus į savo klasės draugus.	54,4	40,0
Mano rūbai prastesni už kitų mokinių.	48,8	33,5
Laisvai nesijaučiu, kai lieku vienas su mokytoju.	48,4	36,5
Kartais jaučiu, kad niekas iš mano klasės draugų nenori žaisti tai ką aš siūlau.	48,0	37,5
Mano mama dalyvauja klasės reikaluose.	41,6	43,5
Buvo taip, kad iš klasės mane mušė ar sudavė.	38,8	39,0
Dauguma klasės draugų nekreipia į mane dėmesio.	37,6	24,0
Nesutariu su tais mokiniais, kuriuos mėgsta visa klasė	35,2	26,5
Klasės mokiniai pyksta, kai man pavyksta ką nors padaryti geriau už juos.	32,0	34,5
Klasės draugai juokiasi kai žaidžiame žaidimus.	31,6	23,5
Dauguma vaikų nėra man draugiški.	26,0	23,5

Nustatyta, kad daugiau kaip pusė (54,4%) pagrindinės grupės tiriamųjų galvoja, kad jie nepanašūs į savo draugus; kur kas mažiau (40%) taip galvojančių kontrolinės grupės moksleivių. Beveik pusė (48,8%) specialiųjų poreikių moksleivių mano, kad jų rūbai yra prastesni nei kitų klasės

draugų; jie nesijaučia laisvai, likę vieni su mokytoju; taip pat mano apie trečdalį jų bendraamžių (atitinkamai 33,5 ir 36,5%).

Taigi kontrolinės grupės respondentams socialinio nerimo požymiai būdingi gerokai mažiau, nei mokymosi negalių turintiems vaikams.

4 lentelėje pateikiami duomenys apie moksleivių nerimą keliančius frustruoto sėkmės poreikio požymius.

4 lentelė

Moksleivių frustruoto sėkmės poreikio požymių pasiskirstymas, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
<i>Iš viso respondentų:</i>	13,2	25,0
Noriu, kad mokytoja neskubėtų, kai aiškina naują pamoką, nes ne viską suprantu	71,2	79,0
Man nepavyksta mokytis tokiu pažangumu kaip visa klasė.	68,0	27,5
Man sunku gauti tokius pažymius, kokių nori tėvai.	67,2	49,5
Klasės draugai juokiasi, kai atsakinėdamas suklystu.	64,4	41,0
Man sunku mokytis su visa klase taip, kaip nori mokytoja.	49,6	34,5
Manau, kad mokytoja nemėgsta tų mokinių, kuriems nesiseka mokytis.	40,4	50,0
Mano santykiai su mokytojais nėra geri.	36,8	27,0
Būna, kad mokytoja parašo žemesnį balą, negu tikėjaisi.	32,0	16,0
Labai stengiuosi, kai žinau, kad mano rezultatus mokytoja lygins su kitų vaikų	31,6	38,5
Netikiu, kad kada nors mokysiuos geriau.	24,4	18,5
Kai gaunu gerą pažymį, klasės draugai mano, kad noriu įtikti mokytojai.	21,6	20,5

Tyrimo duomenys parodė, jog 68% pagrindinės grupės mokinių nepavyksta mokytis tokiu pažangumu, kaip visa klasė. Taip manančių kontrolinės grupės tiriamųjų perpus mažiau (27,5%).

Dauguma tiek pagrindinės (71,2%), tiek kontrolinės (79%) norėtų, jog mokytojai neskubėtų, kai aiškina naują pamoką. Vertėtų atkreipti dėmesį, jog trečdalis (32%) specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių, mano, jog kartais mokytojas parašo žemesnį balą, negu buvo tikėtasi, kontrolinėje grupėje šį teiginį pažymėjo dvigubai mažiau tiriamųjų (16%).

5 lentelėje pateikiami duomenys apie saviraiškos baimę, kaip nerimą keliantį veiksni.

5 lentelė

Respondentų saviraiškos baimės požymiai, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
<i>Iš viso respondentų būdinga:</i>	10,8	10,0
Bijau pasirodyti nevykėliu.	65,6	60,0
Klasės draugai kartais mane įskaudina.	56,4	49,0
Kartais bijau ginčytis.	53,6	37,5
Mane jaudina, kai mane vertina aplinkiniai.	48,4	49,5
Atsakinėdamas per pamoką, galvoju, ką apie mane mano kiti mokiniai.	39,2	37,0
Klasės draugai šaiposi iš mano elgesio, rūbų.	14,8	15,5

Dauguma tiek pagrindinės (65,6%), tiek kontrolinės (60%) grupės tiriamųjų baiminasi pasirodyti nevykėliais. Kas antras pagrindinės (56,4%) ir kontrolinės (49%) grupės respondentų teigė

buvę iškaudinti klasės draugų, jaudinasi dėl aplinkinių vertinimo (48,4% pagrindinės, 49,5% kontrolinės grupės tiriamųjų); kartais bijo ginčytis (53,6% pagrindinės ir 37,5% kontrolinės grupės tiriamųjų).

6 – 7 lentelėse pateikiami duomenys apie moksleivių nerimą keliančias baimes.

6 lentelė

Respondentų baimės atsakinėti požymių pasiskirstymas, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
<i>Iš viso respondentų būdinga:</i>	32,8	30,0
Bijau, kad nepaliktų šioje klasėje antramečiauti.	74,4	58,0
Norėčiau mažiau jaudintis, kai atsakinėju.	72,4	66,0
Jaudinuosi, kai mokytojas sako, kad ketina tikrinti mano žinias.	64,0	62,0
Atlikęs užduotį jaudinuosi dėl to, kad galbūt suklydau.	57,2	57,5
Labai jaudinuosi, kai atsakinėju pamoką, atlieku užduotis.	45,6	44,9
Labai jaudinuosi prieš pradėdamas atlikti užduotį.	28,4	24,0

Daugiausia specialiųjų poreikių mokinių (74,4%) bijo būti palikti kartoti kursą; tokia pat baimė būdinga ir daugiau nei pusei įprastai besimokančių moksleivių; jie norėtų mažiau jaudintis atsakinėdami (72,4% pagrindinės, 66% kontrolinės grupės tiriamųjų); dauguma respondentų (pagrindinė - 64%; kontrolinė - 62%) baiminasi žinių tikrinimo.

7 lentelė

Tiriamųjų baimės nepateisinti lūkesčių požymių pasiskirstymas, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
<i>Iš viso:</i>	15,2	13,0
Man sunku gauti tokius pažymius, kokių nori tėvai.	67,2	49,5
Bijau suklysti, kai atsakinėju pamoką.	65,2	70,5
Kai mokausi klasėje žinau, kad visko neprisiminsiu.	64,8	72,0
Man sunku mokytis su visa klase taip, kaip nori mokytoja.	49,6	34,5
Vengiu žaidimų, kuriuose reikia išrinkti žaidėjus, nes dažnai manęs nerenka	23,2	18,5

Tyrimo duomenimis (žr. 13 lentelę), dauguma (72% kontrolinės ir 64,8% pagrindinės grupės) respondentų nerimauja dėl to, kad neprisimena visko, ko mokėsi klasėje; bijo suklysti atsakinėdami (65,2% specialiųjų ugdymo(-si) poreikių turinčių mokinių ir 70,5% jų bendraamžių).

Beveik pusė (49,6%) pagrindinės grupės (trečdalis - 34,5% - kontrolinės grupės) tiriamųjų teigė, jog jiems sunku mokytis su visa klase, taip, kaip nori mokytoja; gauti tokius pažymius, kokių nori tėvai (67,2% specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių mokinių ir 49,5% jų bendraamžių).

8 lentelėje pateikiami duomenys apie žemo fiziologinio pasipriešinimo stresui požymius.

Moksleivių žemo fiziologinio pasipriešinimo stresui požymiai, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
<i>Iš viso:</i>	1,6	3,0
Širdis ima stipriau plakti, kai mokytoja ruošiasi tikrinti mano žinias.	54,0	56,0
Kartais būna, kad visas drebu, kai mane kviečia atsakinėti.	38,0	34,5
Kartais bijau, kad klasėje pasidarys bloga.	26,8	22,0
Dreba keliai, kai mane kviečia atsakinėti.	25,2	21,5
Kartais sapnuoju, kad per pamoką negaliu atsakyti į mokytojos klausimą.	20,4	16,0

Kas antram abiejų tiriamųjų grupių mokiniui fiziologinį stresą dažniausiai sukelia žinių tikrinimas (pagrindinė -54%; kontrolinė - 56%). Beveik vienodai – po trečdalį abiejų grupių tiriamųjų - teigė jaučiantys drebulį, kai kviečiami atsakinėti (pagrindinė - 38%; kontrolinė - 34,5%). Šiek tiek mažiau (apie penktadalį pagrindinės grupės ir 16% kontrolinės grupės mokinių) būdinga išankstinis stresas prieš pamokas, baimė negebėti atsakyti į mokytojo klausimą.

9 lentelė iliustruoja duomenis apie moksleivių santykių su mokytojais problemas.

9 lentelė

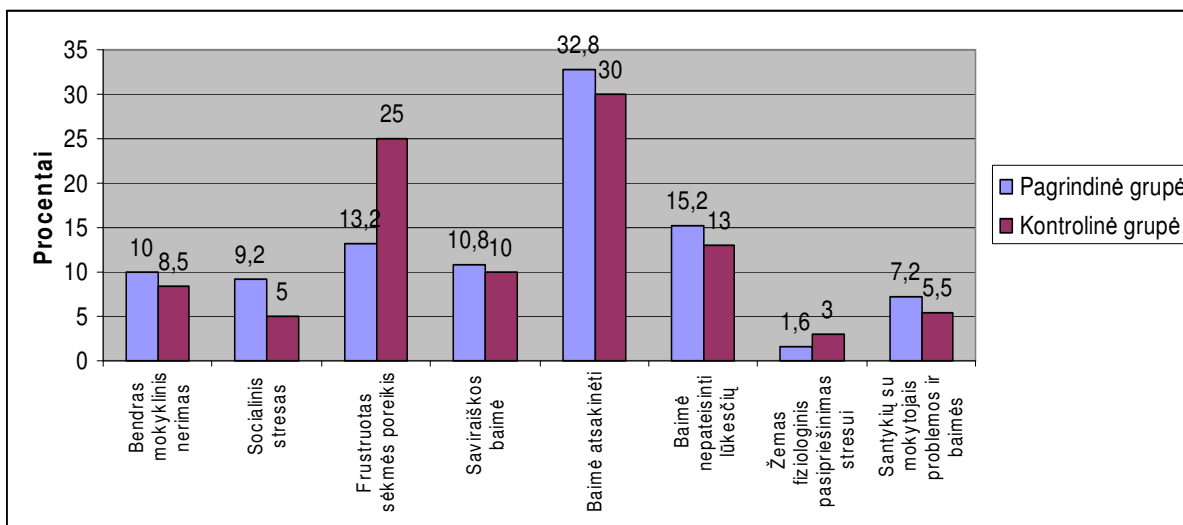
Santykių su mokytojais problemų ir baimių požymiai, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
<i>Iš viso:</i>	7,2	5,5
Noriu, kad mokytoja neskubėtų, kai aiškina naują pamoką, nes ne viską suprantu	71,2	79,0
Jaudinuosi, kai mokytojas sako, kad ketina tikrinti mano žinias.	64,0	62,0
Nesijaučiu laisvai, kai lieku vienas su mokytoju.	48,4	36,5
Gabūs mokiniai turi ypatingų teisių, kurių neturi kiti mokiniai.	44,8	63,5
Manau, kad mokytoja nemėgsta tų mokinių, kuriems nesiseka mokytis.	40,4	50,0
Mano santykiai su mokytojais nėra geri.	36,8	27,0
Būna, kad mokytoja parašo žemesnį balą, negu tikėjaisi.	32,0	16,0
Jaučiu, kad tuojau pravirksiu, kai nemoku atsakinėti pamokos.	25,2	21,0

Didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų (pagrindinė-71,2%; kontrolinė-79%) nerimauja dėl to, kad nesupranta mokytojos aiškinimo. Pusė (50%) kontrolinės ir 40,4% pagrindinės grupės tiriamųjų įsitikinę, kad mokytojai nemėgsta tų mokinių, kuriems nesiseka mokytis.

Duomenys apie nerimo faktorių dominavimą pagrindinėje ir kontrolinėje grupėse pateikiami 3 paveiksle.

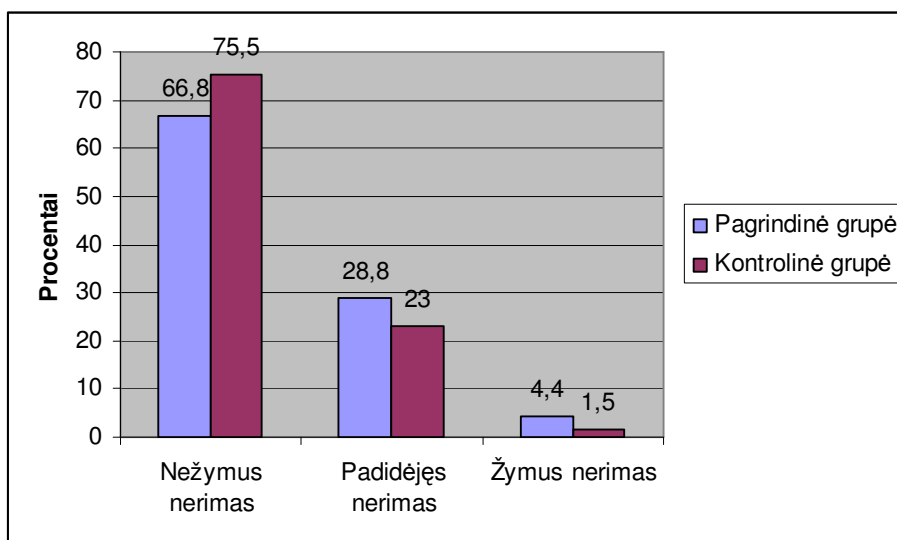
Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad daugelis tiek pagrindinės (32,8%), tiek kontrolinės (30%) grupės respondentų baiminasi atsakinėti. Ketvirtadaliui (25%) kontrolinės grupės moksleivių būdinga frustracija siekiant sėkmės. Šis nerimo faktorius kur kas mažiau būdingas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems mokiniams (13,2%).

3 pav. Mokyklinio nerimo faktorių raiška, %

Tyrimo duomenys atskleidė, jog daugiau specialiųjų ugdymo(si) poreikių moksleiviai (15,2%), nei jų bendraamžiai (13%) baiminasi nepatenkinti aplinkinių lūkesčių. Taip pat, kaip rodo 8 lentelėje pateikti duomenys, pagrindinės grupės respondentai dažniau patiria ir socialinį stresą (9,2%). Tuo tarpu kontrolinėje grupėje moksleivių, kuriems būdingas šis nerimo faktorius žymiai mažiau (5%). Vis gi vertėtų atkreipti dėmesį, kad bendras mokyklinis nerimas, kaip ir buvo tikėtasi, labai būdingas specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems moksleiviams (10%) nei jų bendraamžiams (8,5%).

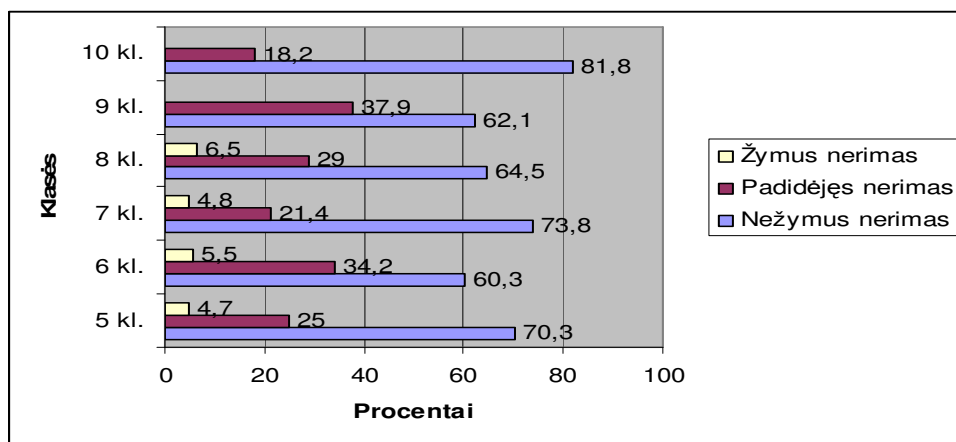
Apdorojant apklausos duomenis kiekybiniu aspektu, buvo galima išsiaiškinti respondentų mokyklinio nerimo lygį. Tyrimo rezultatai pateikiami 4 pav.

4 pav. Respondentų mokyklinio nerimo lygis, %

Tyrimo duomenys rodo, kad dauguma (66,8%) tyrime dalyvavusių specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių jaučia nežymų nerimą. Dar daugiau (75,5%) pasižyminčių nežymiu nerimastingumu kontrolinėje grupėje. Beveik trečdalis (28,8%) tyrime dalyvavusių pagrindinės grupės tiriamųjų jaučia padidėjusį nerimą; kontrolinėje grupėje tokių moksleivių šiek tiek mažiau (23%). Žymų nerimą mokykloje jaučia nedaugelis tiriamųjų (4,4% specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių respondentų ir tik 1,5% kontrolinės grupės moksleivių).

Atliekant tyrimo kiekybinę analizę, buvo įdomu išsiaiškinti, ar nerimo lygis kinta priklausomai nuo respondentų amžiaus. 5 pav. Pateikiami duomenys apie specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių nerimo lygio ypatumus įvairiose klasėse.

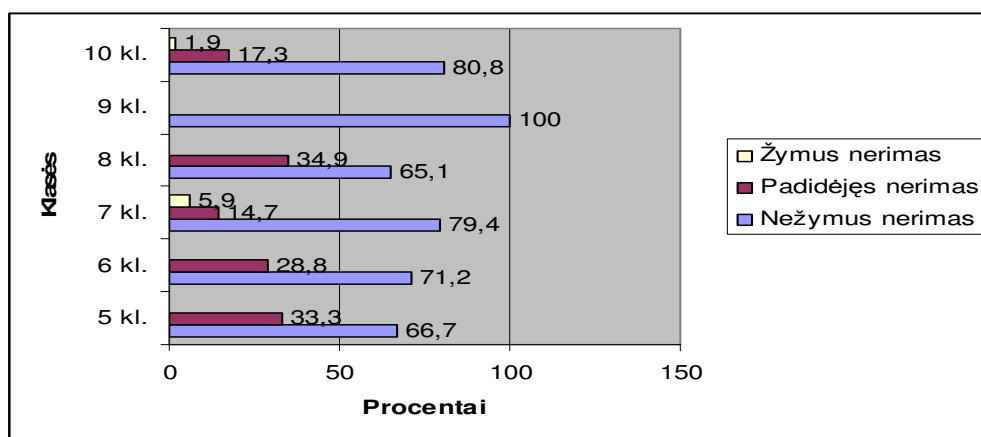

5 pav. Įvairių klasių specialiųjų ugdymosi poreikių moksleivių nerimo lygis, %

5 klasėje dauguma (70,3%) respondentų jaučia nežymų nerimą. Ketvirtadalis (25%) šios klasės moksleivių jaučia padidėjusį nerimą ir visai nedaugelis (4,7% tiriamųjų) žymų nerimą. 6 klasėje mažėja moksleivių (60,3%), kurie jaučia nežymų nerimą, bet daugiau kaip trečdalis (34,2%) šios klasės moksleivių pasižymi padidėjusiu nerimu. Žymų nerimą jaučia taip pat didesnis skaičius respondentų (5,5).

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog 7 klasėje (palyginus su 6 klase) nerimo lygis mažesnis: 73,8% besimokančių jaučia nežymų nerimą, 21,4% tiriamųjų nerimo lygis padidėjęs ir 4,8% specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių jaučia žymų nerimą. 8 klasėje vėl išauga procentas respondentų (29%), kurie jaučia padidėjusį nerimą bei žymų (6,5%) nerimą.

9-10 klasėse neaptikta specialiųjų poreikių turinčių moksleivių, kuriems būtų būdingas žymus mokyklinis nerimas (žr. 6 pav.) Tačiau šiose klasėse galima pastebėti gerokai daugiau respondentų, pasižyminčių padidėjusiu nerimu: 9 klasėje šių moksleivių yra 37,9%, 10 klasėje – dvigubai mažiau (18,2%).

6 pav. Įvairių klasių kontrolinės grupės respondentų nerimo lygis, %

Analizuojant kontrolinės grupės moksleivių mokyklinio nerimo lygį įvairiose klasėse, pastebėta, jog daugumai (66,7%) 5 klasės moksleivių būdinga nežymus nerimo lygis, o daugiau kaip trečdaliui (33,3%) - padidėjęs nerimas. 6 klasėje mažiau padidėjusio nerimo moksleivių (28,8%), bet daugiau respondentų (71,2%), kuriems nustatytas nežymus nerimo lygis. Tyrimo rezultatai rodo, jog 7 klasėje yra moksleivių, jaučiančių žymų nerimą (5,9%), tačiau šioje klasėje dvigubai mažiau padidėjusio nerimo respondentų. Nustatyta, jog 8 klasėje daugiau kaip trečdalis moksleivių (34,9%) jaučia padidėjusį nerimą, bet mažiau tiriamųjų (65,1%), kurių nerimo lygis yra nežymus. Visi tyrime dalyvavę 9 klasės moksleiviai jaučia nežymų nerimą; 10 klasėje tik 17,3% respondentų konstatuotas vidutinio laipsnio nerimas, ir 1,9% šios grupės tiriamųjų nustatytas žymus nerimo lygis.

Tyrimu siekta išsiaiškinti, kaip mokyklinio nerimo lygis siejasi su įvairiais nerimo faktoriais. Duomenys pateikiami 10 lentelėje.

10 lentelė

Nerimo faktoriai ir jų raiškos lygis, %

Nerimo faktoriai	Mokyklinio nerimo lygis		
	Nežymus	Padidėjęs	Žymus
Bendras mokyklinis nerimas	9,1	9,3	14,3
Socialinis stresas	7,5	5,9	14,3
Frustruotas sėkmės poreikis	24,2	5,1	-
Saviraiškos baimė	10,1	11,9	7,1
Baimė atsakinėti	27,4	40,7	50,0
Baimė nepateisinti lūkesčių	12,6	19,5	7,1
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	1,6	3,4	7,1
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	7,5	4,2	-
Iš viso tiriamųjų (%)	100,0	100,0	100,0

Analizuojant 10 lentelėje pateiktus tyrimo rezultatus, galima teigti, kad visų lygių (nežymų, padidėjusių ir žymų) mokyklinį nerimą dažniausiai lemia baimė atsakinėti. Respondentų nežymų mokyklinį nerimą sukelia ne tik baimė atsakinėti, bet ir frustracija siekiant sėkmės.

Beveik penktadalio (19,5%) respondentų, kuriems nustatytas padidėjęs nerimo lygis, baimę atsakinėti lydi baimė nepatenkinti lūkesčių. Žymų mokyklinį nerimą sieja įvairūs nerimo faktoriai: bendras mokyklinis nerimas, socialinis stresas ir kt.

Šie tyrimo rezultatai patvirtina Ališausko, Gerulaičio (2003), Ališausko (2004) tyrimų duomenis, jog specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių nerimas ypač pasireiškia žinių tikrinimo, saviraiškos baime ir baime nepateisinti lūkesčių.

2.4. Moksleivių mokymosi motyvai

Tyrimu siekta atskleisti mokinių, turinčių specialiųjų ugdymo(si) poreikių, mokymosi motyvus, lyginant su kontrolinės grupės moksleivių motyvais. 11 lentelėje pateikiami abiejų tiriamųjų grupių mokymosi motyvų įvairovė.

11 lentelė

Mokymosi motyvai, %

Mokymosi motyvai	Pagrindinė grupė	Kontrolinė grupė
Noras daug žinoti	57,5	62,0
Noras kuo geriau baigti mokyklą	56,4	78,5
Noras gauti gerus pažymius	56,0	63,5
Noras turėti gerus trimestro pažymius	55,6	68,0
Mokiniai turi mokytis	50,0	56,5
Pareiga mokytis	48,8	60,0
Nenoriu atsilikti nuo klasės draugų	44,4	34,0
Noras būti mokytu žmogumi	42,4	70,5
Noras tenkinti tėvų ir mokytojų lūkesčius	42,4	59,5
Reikia surasti savo vietą gyvenime	41,2	77,5
Verčia tėvai	40,4	19,5
Noras viską mokėti	39,6	35,0
Noras būti geriamam klasės draugų	38,4	32,5
Visi mokosi, negalima likti nemokytam	37,2	44,5
Patinka sužinoti, išmokti ką nors naujo	37,2	61,0
Vengimas blogų pažymių ir nemalonumų dėl jų	36,4	56,5
Gėda ir nemalonu gauti blogus pažymius	35,6	28,5
Patinka atlikti užduotis: skaityti, skaičiuoti	35,6	23,5
Patinka mokomasis dalykas	35,2	26,5
Noras pasirengti būsimai profesijai	32,4	37,5
Įdomios pamokos	32,0	15,5
Noras būti geriausiu mokiniu	26,8	21,0
Patinka mąstyti, suprasti	26,0	28,0
Patinka atsakinėti į mokytojos klausimus	15,2	19,5

Analizuojant respondentų atsakymus paaiškėjo, jog daugelis specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių ir jų bendraamžių mokymosi motyvų sutampa. Beveik pusė specialiųjų

ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių mokosi norėdami daugiau sužinoti (57,6%), taip teigiančių kontrolinės grupės moksleivių šiek tiek daugiau (62%). Nemažai abiejų grupių respondentų mokosi tam, kad kuo geriau baigtų mokyklą (pagrindinė grupė – 56,4%; kontrolinė – 78,5%). Tyrimo duomenimis, daugiau kaip pusė respondentų (55,6% specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių ir 68,5% kontrolinės grupės tiriamųjų) mokosi tam, kad turėtų geresnius trimestro pažymius. Pastarosios grupės moksleiviams itin aktualus mokymosi motyvas - surasti savo vietą gyvenime (77,5%), pagrindinės grupės moksleiviai šį mokymosi motyvą nurodė gerokai rečiau (41,2%)

Lyginant abiejų grupių duomenis, galima pastebėti ir nemažai skirtumų. Beveik trečdaliui specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių įdomu pamokose ir tai juos skatina mokytis. Jų bendraamžių, pasirinkusių šį mokymosi motyvą dvigubai mažiau (15,5%). Nemaža dalis (40,4%) pagrindinės grupės respondentų nurodė, jog mokytis juos verčia tėvai. (motyvas aktualus tik penktadaliui - 19,5% - kontrolinės grupės moksleivių). Kontrolinės grupės tiriamieji (56,5%) dažniau mokosi tam, kad išvengtų blogų pažymių ir nemalonumų dėl jų. Pagrindinės grupės tiriamiesiems šis mokymosi motyvas ne itin reikšmingas (36,4%). Gana akivaizdūs motyvo išmokti ką nors naujo skirtumai. Šį motyvą dažniau pažymėjo kontrolinės grupės (61%), nei specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys (37,2) moksleiviai. Noras būti mokytu žmogumi tai pat svarbesnis kontrolinės grupės respondentams (70,5%) nei ugdymo(si) problemų patiriantiems jų bendraamžiams (42,4%).

11 lentelėje galima pastebėti ir tuos mokymosi motyvus, kurie ne itin populiarūs. Nedaugeliui respondentų patinka mąstyti, suprasti dėstomus dalykus (26% pagrindinės ir šiek tiek daugiau - 28%- kontrolinės grupės moksleivių). Tik maža dalis visų tiriamųjų nurodė, kad jiems patinka atsakinėti į mokytojos klausimus (pagrindinė grupė – 15,2%; kontrolinė – 19,5%).

Apibendrinus duomenis, galima pastebėti, kad daugelis tiek vienos, tiek kitos grupės respondentų orientuojasi į pasiekimus. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintys moksleiviai dažniausiai nurodė šiuos motyvus: 1) norą daug žinoti; 2) norą kuo geriau baigti mokyklą; 3) norą gauti geresnius pažymius. Kontrolinės grupės tiriamieji dažniausiai nurodė: 1) norą kuo geriau baigti mokyklą; 2) surasti savo vietą gyvenime; 3) būti mokytu žmogumi.

Kaip jau minėta, respondentai turėjo ne tik pažymėti jiems reikšmingus mokymosi motyvus bet ir nurodyti tris pačius svarbiausius. Visi teiginiai (motyvai) buvo suskirstyti į grupes: pažintiniai proceso ir turinio motyvai; ateities perspektyvų motyvai; sėkmės motyvai; pareigos motyvai; prestižo motyvai. 12 lentelėje pateikti duomenys apie svarbiausius moksleiviams mokymosi motyvus.

Tyrimo duomenys atskleidė, jog pažintinius proceso motyvus pačiais svarbiausiais pasirinko daugiau kaip pusė pagrindinės grupės respondentų (58,7%), tuos pačius motyvus nurodė svarbiausiais gerokai mažiau kontrolinės grupės tiriamųjų (19%).

Svarbiausi moksleiviams mokymosi motyvai, %

Mokymosi motyvai	Tiriamųjų grupės	Motyvo eilė pagal reikšmingumą		
		1	2	3
Pažintiniai proceso motyvai	Pagrindinė (N=46)	58,7	21,7	19,6
	Kontrolinė(N=21)	19,0	23,8	57,1
Patinka atlikti užduotis: skaityti, skaičiuoti	Pagrindinė (N=89)	9,0	3,4	5,6
	Kontrolinė(N=47)	-	4,3	8,5
Įdomios pamokos	Pagrindinė(N=80)	20,0	6,3	5,0
	Kontrolinė(N=31)	6,5	3,2	3,2
Patinka mąstyti, suprasti	Pagrindinė(N= 65)	1,5	-	-
	Kontrolinė(N=56)	1,8	3,6	10,7
Patinka atsakinėti į mokytojos klausimus	Pagrindinė(N= 38)	5,3	5,3	-
	Kontrolinė(N=39)	2,6	-	2,6
Pažintiniai turinio motyvai	Pagrindinė(N= 128)	18,0	41,4	40,6
	Kontrolinė(N=62)	25,8	27,4	46,8
Patinka sužinoti, išmokti ką nors naujo	Pagrindinė(N=93)	5,4	7,5	7,5
	Kontrolinė(N=122)	4,1	4,9	3,3
Noras daug žinoti	Pagrindinė (N=144)	5,7	17,7	15,6
	Kontrolinė (N=124)	5,6	5,6	12,1
Patinka N mokomasis dalykas	Pagrindinė (N=88)	5,7	11,4	15,9
	Kontrolinė(N=53)	1,9	5,7	9,4
Noras viską mokėti	Pagrindinė (N=99)	5,1	11,1	9,1
	Kontrolinė(N=70)	4,3	1,4	7,1
Ateities perspektyvų motyvai	Pagrindinė (N=110)	40,9	29,1	30,0
	Kontrolinė(N=200)	44,0	31,0	25,0
Noras pasirengti būsimai profesijai	Pagrindinė(N=81)	29,6	16,0	8,6
	Kontrolinė(N=75)	45,3	14,7	9,3
Noras būti mokytu žmogumi	Pagrindinė (N=106)	9,4	11,3	6,6
	Kontrolinė(N=141)	15,6	14,2	19,1
Reikia surasti savo vietą gyvenime	Pagrindinė (N=103)	10,7	6,8	18,4
	Kontrolinė(N=155)	20,6	20,6	14,2
Vengimo motyvai	Pagrindinė (N=95)	43,2	20,0	36,8
	Kontrolinė(N=38)	23,7	39,5	36,8
Verčia tėvai	Pagrindinė (N=101)	33,7	7,9	14,9
	Kontrolinė(N=39)	10,3	5,1	5,1
Vengimas blogų pažymių ir nemalonumų dėl jų	Pagrindinė(N=91)	6,6	7,7	9,9
	Kontrolinė(N=113)	4,4	8,8	7,1
Gėda ir nemalonu gauti blogus pažymius	Pagrindinė (N=89)	1,1	4,5	12,4
	Kontrolinė(N=57)	-	5,3	7,0
Sėkmės motyvai	Pagrindinė (N=172)	34,3	36,0	29,7
	Kontrolinė(N=133)	37,6	36,8	25,6
Noras gauti gerus pažymius	Pagrindinė (N=140)	18,6	15,0	7,9
	Kontrolinė(N=127)	7,1	5,5	5,5
Noras kuo geriau baigti mokyklą	Pagrindinė(N=141)	15,6	17,3	14,2
	Kontrolinė(N=157)	21,0	18,5	10,2
Noras turėti gerus trimestro pažymius	Pagrindinė (N=139)	6,5	9,4	11,5
	Kontrolinė(N=136)	3,7	7,4	6,6
Noras būti geriausiu mokiniu	Pagrindinė (N=67)	3,0	4,5	6,0
	Kontrolinė(N=42)	7,1	7,1	4,8
Pareigos motyvai	Pagrindinė (N=121)	29,8	31,4	38,8
	Kontrolinė (N=94)	23,4	36,2	40,4
Mokiniai turi mokytis	Pagrindinė (N=125)	7,2	8,8	6,4

12 lentelės tęsinys

	Kontrolinė (N=113)	3,5	5,3	17,7
Mokinio pareiga mokytis	Pagrindinė(N=122)	13,9	9,8	15,6
	Kontrolinė(N=120)	9,2	12,5	9,2
Noras tenkinti tėvų ir mokytojų lūkesčius	Pagrindinė (N=106)	9,4	14,2	18,9
	Kontrolinė(N=119)	5,9	10,9	5,9
Prestižo motyvai	Pagrindinė (N=78)	24,4	46,2	29,4
	Kontrolinė (N=45)	24,4	37,8	37,8
Noras būti gerbiamam klasės draugų	Pagrindinė(N= 96)	3,1	10,4	5,2
	Kontrolinė(N=65)	6,2	6,2	10,8
Nenoras atsilikti nuo klasės draugų	Pagrindinė(N=111)	7,2	10,8	10,8
	Kontrolinė(N=68)	2,9	2,9	2,9
Visi mokosi, negalima likti nemokytam	Pagrindinė (N=93)	8,6	15,1	6,5
	Kontrolinė(N=89)	5,6	12,4	9,0

Pažintiniai turinio motyvai gerokai svarbesni pažangiai besimokantiems (25,8%) nei specialiųjų ugdymo(si) poreikių turintiems mokiniams (18%).

Beveik vienodai svarbūs tiek pagrindinės (40,9%), tiek kontrolinės grupės respondentams (44%) ateities perspektyvų; sėkmės (34,3% specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių bei 37,6% jų bendraamžių) ir prestižo motyvai (po 24,4% kiekvienos grupės respondentų).

Mokymosi negalių patiriantys gerokai dažniau (43,8%) nei pažangiai besimokantys (23,7%) moksleiviai nurodė vengimo motyvus. Pareigos motyvai svarbesni beveik trečdaliui (29,8%) pagrindinės ir mažiau kaip ketvirtadaliui (23,4%) kontrolinės grupės tiriamųjų.

Apibendrinant galima teigti, kad mokymosi nesėkmių patiriantys moksleiviai gerokai dažniau orientuojasi į pažinimo proceso, vengimo ir pareigos, o įprastai besimokantiems svarbesni pažinimo turinio motyvai. Visiems moksleiviams svarbūs ateities perspektyvų ir sėkmės motyvai.

Iš visų svarbiausių respondentams motyvų (respondentų pažymėtų pagal svarbumą pirmuoju numeriu, išskirti 1) brandesni motyvai, kurie gali būti vertinami kaip *socialiai reikšmingi, teigiami*: pažintiniai turinio ir proceso (motyvuoja mokymosi veikla ir turinys); ateities (susiję su gyvenimo perspektyvomis), pareigos (mokymasis suprantamas kaip mokinio pareiga, stengiamasi neapvilti tėvų ir mokytojų); 2) *socialiai neigiami*: vengimo (susiję su nesėkmės vengimu ir mokymusi verčiant tėvams ar mokytojams) ir 3) *socialiai neutralūs* motyvai: sėkmės (orientacija į pasiekimus, mokymasis dėl sėkmės laukimo), prestižo (susiję su siekiu nepasirodyti menkesnių nei kiti mokiniai gebėjimų). Toks duomenų grupavimas leido nustatyti dominuojančius mokymosi motyvus socialinio vertingumo požiūriu (žr. 13 lent.).

Tyrimo duomenys rodo, jog dauguma (52,4%) specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių mokinių bei gerokai daugiau (65%) kontrolinės grupės respondentų linkę orientotis į socialiai reikšmingus (teigiamus) mokymosi motyvus. Iš šios motyvų grupės daugumai (44%) kontrolinės grupės tiriamųjų būdingi ateities perspektyvų motyvai, o penktadaliui (20%) pagrindinės grupės moksleivių - pažintiniai mokymosi motyvai.

Mokymosi motyvų grupės, %

Mokymosi motyvų grupės	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
Socialiai reikšmingi (teigiami) motyvai:	52,4	65,0
Pažinimo motyvai	20,0	10,0
a) Pažintiniai proceso motyvai	10,8	2,0
b) Pažintiniai turinio motyvai	9,2	8,0
Ateities perspektyvų	18,0	44,0
Pareigos	14,4	11,0
Socialiai neigiami:		
Vengimo	16,4	4,5
Socialiai neutralūs:	31,2	30,5
Sėkmės	23,6	25,0
Prestižo	7,6	5,5

Trečdaliui pagrindinės (31,2%) ir kontrolinės grupės (30,5%) respondentų būdingi socialiai neutralūs mokymosi motyvai. Iš jų populiariausi – sėkmės motyvai, būdingi ketvirtadaliui (25%) kontrolinės grupės ir beveik tiek pat (23,6%) specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių moksleivių.

Socialiai neigiami mokymosi motyvai būdingesni specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems moksleiviams (16,4%), nei jų bendraamžiams (4,5%).

Apklausoje dalyvavusių berniukų ir mergaičių mokymosi motyvai skirtingi (žr.14 lent.).

Berniukų ir mergaičių dominuojančių motyvų palyginimas, %

Motyvų grupės	Respondentų lytis			
	Berniukai		Mergaitės	
	Pagrindinė	Kontrolinė	Pagrindinė	Kontrolinė
Pažinimo	25,3	11,5	14,0	7,3
Ateities	14,0	25,9	15,0	19,8
Sėkmės	24,0	21,2	31,0	28,1
Pareigos	15,3	26,9	17,0	32,3
Prestižo	8,0	5,8	7,0	3,1
Vengimo	13,3	8,7	16,0	9,3

Pažinimo motyvai būdingi tiek daugiau nei ketvirtadaliui (25,3%) pagrindinės grupės berniukų. Kontrolinės grupės berniukai šiuos motyvus nurodė rečiau (11,5%). Tiek pagrindinės, tiek kontrolinės grupės mergaitėms pažintiniai motyvai taip pat nėra itin svarbūs.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad nemažai pagrindinės grupės berniukų daliai būdinga orientacija į sėkmę (24 %). Šie motyvai būdingi ir mergaitėms (pagrindinė - 31%; kontrolinė - 28,1%). Pareigos motyvai rečiau būdingi kontrolinės grupės berniukams (26,9%) nei mergaitėms (32,3%), jų nurodo gerokai mažiau pagrindinės tiriamųjų grupės berniukų (15,3%) ir mergaičių (17%).

Svarbu nustatyti, kokie motyvai būdingi skirtingų mokymosi negalių turintiems

moksleiviams. Tyrimo duomenys pateikiami 15 lentelėje.

Analizuojant skirtingų mokymosi negalių moksleiviams svarbiausius mokymosi motyvus, paaiškėjo, kad nežymiai protiškai atsilikusiems, daugiau nei kitiems mokymosi negalių turintiems moksleiviams būdingi vengimo motyvai (41,2%).

15 lentelė

Įvairių mokymosi negalių turinčių moksleivių dominuojantys mokymosi motyvai, %

Svarbiausias mokymosi motyvas	Moksleiviai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių dėl			Iš viso
	riboto intelekto (N=67)	nežymaus protinio atsilikimo (N=17)	specifinių pažinimo sutrikimų (N=166)	
Pažintiniai proceso motyvai	13,4	11,8	9,6	
Patinka atlikti užduotis: skaityti, skaičiuoti	-	11,8	3,6	3,2
Įdomios pamokos	11,9	-	4,8	6,4
Patinka mąstyti, suprasti	-	-	0,6	0,4
Patinka atsakinėti į mokytojos klausimus	1,5	-	0,6	0,8
Pažintiniai turinio motyvai	7,4	5,9	10,2	
Patinka sužinoti, išmokti ką nors naujo	1,5	-	2,4	2,0
Noras daug žinoti	3,0	5,9	3,0	3,2
Patinka mokomasis dalykas	3,0	-	1,8	2,0
Noras viską mokėti	-	-	3,0	2,0
Ateities perspektyvų motyvai	19,4	5,9	18,7	
Noras pasirengti būsimai profesijai	14,9	5,9	7,8	9,6
Noras būti mokytu žmogumi	-	-	106,0	4,0
Reikia surasti savo vietą gyvenime	4,5	-	4,8	4,4
Vengimo motyvai	11,9	41,2	15,7	
Mokytis verčia tėvai	11,9	41,2	11,4	13,6
Vengimas blogų pažymių ir nemalonumų dėl jų	-	-	3,6	2,4
Gėda ir nemalonu gauti blogus pažymius	-	-	0,6	0,4
Sėkmės motyvai	26,9	11,8	23,5	
Noras gauti gerus pažymius	11,9	5,9	10,2	10,4
Noras kuo geriau baigti mokyklą	10,5	-	9,0	8,8
Noras turėti gerus trimestro pažymius	4,5	5,9	3,0	3,6
Noras būti geriausiu mokiniu	-	-	1,2	0,8
Pareigos motyvai	14,9	11,8	14,5	
Mokiniai turi mokytis	4,5	5,9	3,0	3,6
Mokinio pareiga mokytis	6,0	5,9	7,2	16,8
Noras tenkinti tėvų ir mokytojų lūkesčius	4,5	-	4,2	14,0
Prestižo motyvai	5,97	11,8	7,8	
Noras būti gerbiamam klasės draugų	-	5,9	1,2	1,2
Nenoras atsilikti nuo klasės draugų	1,5	5,9	3,6	3,2
Visi mokosi, negalima likti nemokytam	4,5	-	3,0	3,2

Sėkmės motyvai svarbūs daugiau kaip ketvirtadaliui riboto intelekto (26,9%) ir šiek tiek mažiau specifinių pažinimo sutrikimų (23,5%) turintiems respondentams. Ateities perspektyvų motyvus dažniau renkasi riboto intelekto (19,4%) ir specifinių pažinimo sutrikimų (18,7%) turintys moksleiviai.

Visi kiti motyvai maždaug vienodai būdingi įvairių mokymosi negalių turintiems moksleiviams. Pareigos motyvai vienodai būdingi tiek riboto intelekto (14,9%), tiek mokiniams, turintiems specifinių pažinimo sutrikimų (14,5%). Pažintinius motyvus linkę rinktis riboto intelekto (13,4%) ir nežymiai protiškai atsilikę moksleiviai, šie motyvai mažiausiai (9,6%) svarbūs specifinių pažinimo sutrikimų turintiems moksleiviams.

Apdorojant tyrimo rezultatus buvo įdomu išsiaiškinti, kokie mokymosi motyvai dominuoja abiejų grupių atskirose klasėse. Duomenys pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė

Įvairiose klasėse besimokančių moksleivių dominuojančių mokymosi motyvų skirtumai, %

Klasė	Tiriamųjų grupės	Mokymosi motyvai					
		Pažinimo	Ateities perspektyvų	Pareigos	Vengimo	Sėkmės	Prestižo
5 klasė	Pagrindinė	28,1	10,9	10,9	9,4	32,8	7,8
	Kontrolinė	-	66,6	-	-	16,7	16,7
6 klasė	Pagrindinė	15,1	20,5	15,1	9,6	34,2	5,5
	Kontrolinė	9,6	11,5	32,7	7,7	32,7	5,8
7 klasė	Pagrindinė	16,7	11,9	23,8	16,7	21,4	9,5
	Kontrolinė	11,8	14,7	35,3	14,7	11,8	11,8
8 klasė	Pagrindinė	19,4	12,9	9,7	25,8	22,6	9,7
	Kontrolinė	16,3	30,2	27,9	6,9	18,6	-
9 klasė	Pagrindinė	17,2	17,2	19,4	22,6	9,7	9,7
	Kontrolinė	15,4	23,1	23,1	30,8	7,7	-
10 klasė	Pagrindinė	45,5	-	27,3	9,1	18,2	-
	Kontrolinė	1,9	28,8	28,8	3,8	34,6	1,9

Tyrimo duomenys rodo, kad pažinimo motyvai būdingi beveik trečdaliui (28,1%) 5 klasėje besimokančių specialiųjų poreikių moksleivių, tuo tarpu tarp kontrolinės grupės 5 klasės moksleivių šie motyvai visiškai nedominuoja. Vertėtų atkreipti dėmesį, jog kylant į aukštesnias klases pažintinių motyvų populiarumas tarp pagrindinės grupės moksleivių mažėja ir vėl išauga 10 klasėje (45,5%). Šie rezultatai patvirtina mokslininkų (Juodeikaitės, Pacevičienės, 2003, Markovienės, 2001, Lešinskaitės, 2000 ir kt.) tyrimų išvadas: pažintiniai motyvai reikšmingesni žemesniųjų klasių moksleiviams.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ateities perspektyvų motyvai itin populiarūs (66,6%) tarp 5 klasėje besimokančių kontrolinės grupės respondentų, tačiau galime pastebėti, jog aukštesnėse klasėse jų populiarumas mažėja. Pareigos motyvus taip pat dažniau renkasi 6 (32,7%) bei 7 (35,3%) klasėje besimokantys kontrolinės grupės tiriamieji.

Sėkmės motyvai svarbesni penktų ir šeštų klasių moksleiviams (5 klasė: pagrindinė - 32,8%; kontrolinė - 16,7%; 6 klasė: pagrindinė - 34,2%; kontrolinė - 32,7%), o vengimo motyvai

populiariausi 9 klasėje (pagrindinė grupė – 22,6%; kontrolinė – 30,8%); vengimo motyvus pažymėjo itin mažai 10 klasės moksleivių (pagrindinė – 9,1%; kontrolinė – 3,8%); žemesnių klasių moksleiviams šie motyvai taip pat nėra aktualūs (5 klasė: pagrindinė - 9,4%; 6 klasė – 8,8%).

Abiejų grupių prestižo motyvų svarba iš klasės į klasę keičiasi nežymiai.

2.5. Mokyklinio nerimo ir mokymosi motyvų statistinės charakteristikos

Siekiant išsiaiškinti mokyklinio nerimo faktorių tarpusavio ryšius, buvo atlikta tyrimo duomenų koreliacinė analizė. Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių mokyklinio nerimo faktorių koreliaciniai ryšiai pateikti 17 lentelėje.

17 lentelė

Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių nerimo faktorių tarpusavio ryšiai (r)
(Pearson koreliacijos koeficientai)

	Bendras mokyklinis nerimas	Socialinis stresas	Frustruotas sėkmės poreikis	Saviraiškos baimė	Baimė atsakinėti	Baimė nepateisinti lūkesčių	Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	Santykių su mokytojais problemos ir baimės
Bendras mokyklinis nerimas	1,00	0,423**	0,541**	0,588**	0,802**	0,616**	0,751**	0,601**
Socialinis stresas	0,423**	1,00	0,545**	0,386**	0,359**	0,428**	0,389**	0,531**
Frustruotas sėkmės poreikis	0,541**	0,545**	1,00	0,431**	0,482**	0,631**	0,416**	0,773**
Saviraiškos baimė	0,588**	0,386**	0,431**	1,00	0,497**	0,542**	0,473**	0,434**
Baimė atsakinėti	0,802**	0,359**	0,482**	0,497**	1,00	0,623**	0,628**	0,568**
Baimė nepateisinti lūkesčių	0,616**	0,428**	0,631**	0,542**	0,623**	1,00	0,499**	0,505**
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	0,751**	0,389**	0,416**	0,473**	0,628**	0,499**	1,00	0,443**
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	0,601**	0,531**	0,773**	0,434**	0,568**	0,505**	0,443**	1,00

Koreliacijos reikšmingumo lygmuo visais atvejais $p < 0,01$

Iš pateiktos lentelės matyti, kad visi nerimo faktoriai susiję. Labai stiprus koreliacinis ryšys nustatytas tarp bendro mokyklinio nerimo ir baimės atsakinėti ($r = 0,802$, $p < 0,01$).

Stiprus koreliacinis ryšiai sieja:

- bendrą mokyklinį nerimą ir baimę nepateisinti lūkesčių ($r = 0,616$, $p < 0,01$); žemą fiziologinį pasipriešinimą stresui ($r = 0,751$, $p < 0,01$); santykių su mokytojais problemas ir baimes ($r = 0,601$, $p < 0,01$);

- frustruotą sėkmės poreikį ir baimę nepateisinti lūkesčių ($r = 0,631$, $p < 0,01$); santykių su mokytojais problemas ir baimes ($r = 0,773$, $p < 0,01$);
- baimę atsakinėti ir baimę nepateisinti lūkesčių ($r = 0,623$, $p < 0,01$); žemą fiziologinį pasipriešinimą stresui ($r = 0,628$, $p < 0,01$).

Kiti nerimo faktoriai susiję neesminiais arba silpnais koreliaciniais ryšiais.

Tyrimu nustatyta, kokį poveikį mokyklinis nerimas daro mokymosi motyvacijai. Gauti duomenys pateikti 18 lentelėje.

18 lentelė

Nerimo faktorių poveikis mokymosi motyvams, %

Motyvai		Pažinimo	Ateities perspektyvų	Sėkmės	Pareigos	Prestižo	Vengimo
Nerimo faktoriai							
Bendras mokyklinis nerimas	Pagr. N=25	12,0	24,0	24,0	24,0	-	16,0
	Kontr. N=17	5,8	29,4	11,8	41,2	-	11,8
Socialinis stresas	Pagr. N=23	30,5	13,0	21,8	13,0	13,0	8,7
	Kontr. N=10	20,0	-	-	60,0	20,0	-
Frustruotas sėkmės poreikis	Pagr. N=33	21,2	9,1	27,2	15,2	6,1	21,2
	Kontr. N=49	12,2	24,5	16,3	32,7	2,0	12,3
Saviraiškos baimė	Pagr. N=27	25,9	7,4	22,2	22,2	14,8	7,4
	Kontr. N=20	10,0	25,0	35,0	10,0	10,0	10,0
Baimė atsakinėti	Pagr. N=82	17,1	11,0	32,9	15,8	9,8	13,4
	Kontr. N=60	8,3	26,7	16,6	35,0	6,7	6,7
Baimė nepateisinti lūkesčių	Pagr. N=38	21,1	18,4	21,1	15,8	-	23,7
	Kontr. N=27	11,1	14,8	51,9	14,8	-	7,4
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui	Pagr. N=4	25,0	25,0	25,0	25,0	-	-
	Kontr. N=6	-	-	66,6	16,7	-	16,7
Santykių su mokytojais problemos ir baimės	Pagr. N=18	27,8	27,8	27,8	-	11,1	5,5
	Kontr. N=11	-	36,4	36,4	18,2	-	9,1

Tiek pagrindinės (29,4%), tiek kontrolinės (24%) grupės respondentai, kuriems būdingas bendras mokyklinis nerimas, orientuojasi į ateities perspektyvų mokymosi motyvus. 41,2% kontrolinės grupės respondentų, kuriems būdingas bendras mokyklinis nerimas nurodo pareigos motyvus. Beveik trečdaliui (30,5%) pagrindinės grupės tiriamųjų, patiriančių socialinį stresą, būdingi pažintiniai motyvai. Tačiau daugiau kaip pusė (60%) kontrolinės grupės respondentų, kuriems būdingas socialinis stresas, orientuojasi į pareigos motyvus.

27,2% pagrindinės grupės moksleivių, kuriems būdinga frustracija siekiant sėkmės, vadovaujasi sėkmės motyvais, o trečdalis (32,7%) jų bendraamžių, kuriems taip pat būdinga frustracija siekiant sėkmės, mokosi iš pareigos. Daugiau kaip ketvirtadalis (25,9%) pagrindinės grupės respondentų, kuriems nustatyta saviraiškos baimė, orientuojasi į pažintinius mokymosi

motyvus, o trečdalis (35%) kontrolinės grupės mokinių, pasižyminčių saviraiškos baime, dažniau renkasi sėkmės motyvus.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad šiek tiek daugiau nei pusė (51,9%) kontrolinės grupės mokinių, kurie bijo nepateisinti lūkesčių, orientuojasi į sėkmės motyvus. Dar daugiau (66,6%) pastarosios grupės mokinių, pasižyminčių žemu fiziologiniu pasipriešinimu stresui, taip pat būdingi sėkmės motyvai. 36,4% kontrolinės grupės moksleivių, kuriems būdinga santykių su mokytojais problemos ir baimės, nurodo ateities perspektyvų ir sėkmės mokymosi motyvus.

Išvados

1. Daugumai moksleivių, tiek pažangiai besimokančių, tiek patiriančių mokymosi nesėkmių, būdingas nežymus mokyklinis nerimas. Specialiųjų poreikių moksleiviams kiek daugiau negu jų bendraamžiams būdingas padidėjęs ir žymus mokyklinis nerimas.
2. Visi mokyklinio nerimo veiksniai tarpusavyje susiję; tarp kai kurių mokyklinio nerimo faktorių nustatytas labai stiprus ir stiprus, statistiškai reikšmingas ryšys. Visų lygių (nežymų, padidėjusių ir žymų) mokyklinį nerimą dažniausiai lemia baimė atsakinėti. Nežymų mokyklinį nerimą sukelia ne tik baimė atsakinėti, bet ir frustracija siekiant sėkmės. Padidėjęs nerimo lygis susijęs su baime atsakinėti ir baime nepatenkinti lūkesčių. Žymų mokyklinį nerimą sieja įvairūs nerimo faktoriai: bendras mokyklinis nerimas, socialinis stresas ir kt.
3. Mokymosi nesėkmių patiriantys moksleiviai gerokai dažniau orientuojasi į mokymosi proceso, vengimo ir pareigos, o įprastai besimokantiems svarbesni pažinimo turinio motyvai. Visiems moksleiviams svarbūs ateities perspektyvų ir sėkmės motyvai.
4. Pažinimo ir sėkmės motyvai šiek tiek daugiau būdingi specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems berniukams, pažangiai besimokantiems berniukams – ateities perspektyvų ir pareigos motyvai. Trečdaliui abiejų tirtų grupių mergaičių vienodai svarbūs sėkmės motyvai; tokiai pat daliai kontrolinės grupės mergaičių svarbūs pareigos motyvai.
5. Tyrimo rezultatai išryškina tendenciją, jog riboto intelekto ir specifinių pažinimo sutrikimų turintys respondentai orientuojasi į panašius mokymosi motyvus: trečdaliui šių mokinių būdingi *sėkmės* motyvai, penktadaliui – *ateities perspektyvų* motyvai. Nežymiai protiškai atsilikusiems moksleiviams būdingi *vengimo* motyvai.
6. Tyrimu nustatyti įvairių klasių moksleivių mokymosi motyvų skirtumai. Trečdaliui 5 klasėje besimokančių specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių būdingi pažintiniai mokymosi motyvai; daugumai kontrolinės grupės penktokų – ateities perspektyvų motyvai. Vengimo motyvai būdingesni aukštesnėse klasėse besimokantiems moksleiviams (ketvirtadaliui 8 klasės pagrindinės grupės respondentų ir beveik trečdaliui 9 klasėje besimokančių kontrolinės grupės moksleivių).
7. Grupuoiant svarbiausius moksleiviams mokymosi motyvus socialinio vertingumo požiūriu, nustatyta, kad daugumai tyrime dalyvavusių specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių ir dar daugiau jų bendraamžiams būdingi *socialiai reikšmingi (teigiami)* mokymosi motyvai. Kontrolinės grupės tiriamųjų ryškiausi ateities perspektyvų motyvai, o specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių – pažintiniai mokymosi motyvai. Tyrimu nustatyta, kad *socialiai neigiami (vengimo)* motyvai būdingesni moksleiviams, patiriantiems mokymosi nesėkmių. *Socialiai neutralūs (sėkmės, prestižo)* motyvai vienodai svarbūs abiejų tirtų grupių moksleiviams (būdingi trečdaliui).

8. Mokymosi negalių turintiems moksleiviams patiriantiems socialinį stresą ir saviraiškos baimę būdingi pažinimo motyvai; dauguma kontrolinės grupės tiriamųjų, kuriems būdingas socialinis stresas, orientuojasi į pareigos motyvus, o pasižymintys saviraiškos baimę orientuojasi į sėkmės motyvus.
9. Sėkmės motyvai būdingi daugumai kontrolinės grupės respondentų, pasižyminčiu žemu fiziologiniu pasipriešinimu stresui, be to sėkmės motyvais vadovaujasi daugiau kaip pusė kontrolinės grupės respondentų išgyvenančių baimę nepateisinti lūkesčių.
10. Kiekybinis nerimo lygio įvertinimas bei nustatytos dominuojančios motyvų grupės (socialinio vertingumo aspektu) patvirtino iškeltą hipotezę, kad specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčių moksleivių patiriamos mokymosi nesėkmės daugiau nei jų bendraamžiams sukelia mokyklos baimę ir mokyklinį nerimą. Mokymosi nesėkmių sukeltas nerimas neigiamai veikia specialiųjų poreikių moksleivių mokymosi motyvaciją.

Literatūra

1. Ainely, M. (2004). What Do We Know About Student's Motivation and Engagement. Melbourne: Psychology department, University of Melbourne.
2. Ališauskas, A., Gerulaitis, D. (2003). Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų poreikių vaiko socialinės–psichologinės charakteristikos atskleidimas: Tyrimo ataskaita. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/ATASKAITA-Alisauskas-2003.doc
3. Ališauskas, A., Miltenienė, L. (2001). Specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimas: mokinių požiūris. *Specialusis ugdymas*, 1(4), 6-15.
4. Ališauskas, A. (1998). Specialieji mokymosi poreikiai: pažinimas ir įvertinimas bendrojo lavinimo mokykloje. *J. Ambrukaitis (Sud.). Specialiųjų poreikių vaikai (p. 119-134). Šiauliai.*
5. Ališauskas, A. (2004). Specialiųjų ugdymo(si) poreikių turinčio vaiko psichologinė savijauta bendrojo ugdymo klasėje. *Ugdymo psichologija*, 11-12, 12-17.
6. Ališauskienė, S., Miltenienė, L. (2004). Bendradarbiavimas tenkinant specialiuosius ugdymo(si) poreikius. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikas bendrojo lavinimo mokykloje: ugdymo kokybės kriterijų identifikavimas. *Specialusis ugdymas*, 2 (9), 61-73.
8. Ambrukaitis, J., Stankevičienė, D. (2002). Specialiųjų poreikių mokiniai bendrojo lavinimo mokykloje: mokymo ir mokymosi bruožai. *J. Ambrukaitis, O. Štitičienė (Sud.). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymas*, 6, 17-52.
9. Arends, R. J. (2000). Mokomės mokytis. Vilnius: Margi raštai.
10. Augienė, D. (2001). Pedagoginės sėkmės situacijos sudarymas ugdant mokinių laimėjimų motyvaciją. *Pedagogika*, 54,5–11.
11. Barkauskaitė, M., Indrašienė, V., Gaigalienė, M., Rimkevičienė, V., Vasiliauskas, R. (2004). Nesėkmingo mokinių mokymosi priešasčių tyrimo teoriniai ir empiriniai aspektai. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: aktualijos ir perspektyvos. X tarptautinės konferencijos medžiaga. (p. 32-37). Vilnius.*
12. Barkauskienė, R. (2003). Mokymosi negalių turinčių vaikų savęs suvokimo ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 1(8), 96-104.
13. Barkauskaitė, M., Motiejūnienė, E. (2004). Mokymosi motyvacijos problema ir jos sprendimo galimybės. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: aktualijos ir perspektyvos: X tarptautinės konferencijos medžiaga (p. 38-43). Vilnius.*
14. Barkauskaitė, M., Vasiliauskas, R., Gaigalienė, M., Indrašienė, V., Prakapas, R. ir kt. (2003). Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys: Tiriamojo darbo ataskaita. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/NMMP_ataskaita.doc.

15. Baublienė, R. (2003). *Asmenybės raida ir nuolatinė saviugda*. Kaunas.
16. Bennet, B., Rolheiser-Bennet, C., Stevahn, L. (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant: kur jausmai ir protas susitinka*. Vilnius: Garnelis.
17. Benesch, H. (2002). *Psichologijos atlasas, 2*. Vilnius: Alma littera.
18. Beresnevičienė, D., Markovienė, M., Eidukevičius, R. (1999). Jaunesniųjų moksleivių savęs vertinimas, psichologinė savijauta mokykloje bei mokyklinis nerimastingumas. *Ugdymo psichologija, 2(2), 13-19*.
19. Beresnevičienė, D., Mikelkevičiūtė, J. (2001). Nežymiai protiškai atsilikusių moksleivių savęs vertinimas ugdymo aplinkos kontekste. *Ugdymo psichologija, 4 (2), 28-33*.
20. Bieliauskaitė, R. (1993). *Asmenybės psichologija*. Kaunas: Šviesa.
21. Bitinas, B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodologija*. Vilnius: Jošara.
22. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius: Margi raštai.
23. Dereškevičius, P., Rimkevičienė, V., Targamadžė, V. (2000). *Mokyklos nelankymo priežastys*. Vilnius: Žuvėdra
24. Furst, M. (1998). *Psichologija*. Vilnius: Lumen.
25. Gage, N.L., Berliner, D.C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius: Alma Littera.
26. Gailienė, D., Bulotaitė, L., Sturlienė, V. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius: Margi raštai.
27. Giedrienė, R., Monkevičienė, O. (1995). *Kodėl nemiela mokykla?* Vilnius: Leidybos centras.
28. Ginevičius, R., Korsakienė, R., Stankevičienė, A. (2004). Akademinio jaunimo motyvacija studijuoti: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai, 2(27), 97 - 101*.
29. Grincevičienė, V. (1998). Ugdymo dalyvių požiūris į dabarties mokyklą (socialinis pedagoginis aspektas). (Nepublikuota Daktaro disertacija. Vilniaus pedagoginis universitetas, 1998).
30. Grinevičienė, E. (2002). Pradinių klasių moksleivių tėvų nuomonė apie mokymo(si) motyvaciją slopinančius veiksnius. *Pedagogika, 61, 76-81*.
31. Gučas, A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas: Šviesa.
32. Gudonis, V., Rovienė, A. (1994). Sutrikusios regos specializuotų darželių auklėtinių adaptacija bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialiųjų poreikių vaikų integracija: patirtis ir perspektyvos: mokslinė praktinė konferencija (p. 55–59)*. Šiauliai.
33. Gudonis, V., Valantinas, A., Strimaitienė. (2003). Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nuostatos į specialiąsias klases ir jų ugdytinius. *Specialusis ugdymas, 2 (9), 73-85*.
34. Gudžinskienė, V. (2001). Mokyklinio nerimastingumo rodikliai ir juos lemiantys veiksniai. *Pedagogika, 48, 91-99*

35. Hallagan, D.P., Kauffman, J. M. (2003). Ypatingieji mokiniai. Specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma littera.
36. Ivanauskienė, F., Martišauskienė, D. (2002). Pradinių klasių mokinių savęs vertinimas mokymosi procese. *Pedagogika*, 61, 98-103.
37. Janulaitienė, N. (1993). Paauglių emociniai sutrikimai. *Specialiųjų poreikių asmenų integracija: mokslinės konferencijos tezės (p. 61-62)*. Šiauliai.
38. Johnson, M.C. (1995). Teacher training of SEN – Lithuania and the EC. *Vaikų turinčių specialiųjų mokymosi poreikių ugdymas: teorija ir praktika: tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga (p. 91–95)*. Šiauliai.
39. Juodeikaitė, A., Pocevičienė, R. (2003). Motyvacinis individualumo pažinimas pradiniam ugdyme. *Pedagogika*, 68, 234–239.
40. Jovaiša, L. (1993). Pedagogikos terminai. Kaunas: Šviesa.
41. Juškelienė, V., Proškuvienė, R., Černiauskienė, M., Zlatkuvienė V. (2003). Mokyklą baigiančių moksleivių psichologinė bei emocinė savijauta, jos ryšys su ugdymo proceso veiksniais. *Sveikatos mokslai*, 4(6), 83-88
42. Kutkienė, L., Mažalskaitė, E. (1996). Vertinimo sistemos įtaka mokinių mokykliniam nerimui ir pasiekimo motyvacijai. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: III tarptautinė konferencija (p. 152-154)*. Vilnius.
43. Kutkienė, L. (1997). Mokinių mokymosi pažangumo įtaka mokykliniam nerimui ir pasiekimo motyvacijai. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: IV tarptautinė konferencija (p. 82-84)*. Vilnius.
44. Laužikas, J. (1997). Rinktiniai raštai. (T. 3). Kaunas: Šviesa.
45. Lepečkienė, V. (1996). Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius.
46. Leščinskaitė, A. (2000). Mokymosi motyvacija IV –V klasėse. *Socialinis ugdymas*, 3, 64-71.
47. Lisauskaitė, N., Jasiūnienė, L. (2001). Nepalankių socialinių aplinkybių įtaka specialiųjų poreikių vaikų ugdymuisi. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga (p. 126-129)*. Šiauliai.
48. Makari, J., Zaborskis A. (2000). Moksleivių savijauta ir jos sąsaja su psichologine mokyklos aplinka. *Medicina*, 36 (4), 332-341.
49. Makauskienė, V. (2004). Vaikų turinčių kalbos sutrikimų, savęs vertinimo ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 1 (10), 125-132.
50. Markovienė, M. (2000a). Skirtingo pažangumo jaunesniųjų moksleivių požiūrio į mokymąsi mokykloje ypatumai. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: VII tarptautinė konferencija (p.100-105)*. Vilnius.

51. Markovienė, M. (2000b). Jaunesniojo mokyklinio amžiaus moksleivių vidinės darnos, psichologinės savijautos bei mokymosi pažangumo tarpusavio ryšys. *Ugdymo psichologija* 3(2), 11-16.
52. Markovienė, M. (2001). Pradinių klasių moksleivių mokymosi motyvacija, psichologinė savijauta ir mokyklinis nerimastingumas. *Psichologija*, 23, 37-49.
53. Mercado, C. M. (2004). Is There a Strong Correlation Between a Student's Motivation and Achievement Their Ability Level. *California State Science Fair. Project Summary. California*.
54. Myers, D., G. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
55. Pikūnas, J., Palujanskienė, A. (2000). *Asmenybės vystymasis*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras.
56. Ptašinskienė, B. (1999). Pradinių klasių mokinių mokymosi rezultatų vertinimo pedagoginės problemos. (Nepublikuotas magistro darbas, Šiaulių universitetas, 1999).
57. Pobrein, V. (2001). Teigiamos motyvacijos svarba mokant skaityti. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p. 149-151). Šiauliai.
58. Rajeckas, V. (1997). Apie mokinių teigiamo požiūrio į mokymąsi ugdymą. *Pedagogika*, 34, 94 - 103.
59. Rajeckas, V. (1999). *Mokymo organizavimas*. Kaunas. Šviesa.
60. Rimkevičienė, V. (2003). Socialinė atskirtis ir mokyklos nelankymas. *Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2002-2003 m.* (p. 35-37). Vilnius.
61. Rupšienė, L., Gaidjurgienė, V. (1999). Moksleivių mokymosi motyvacijos problema pradžios mokykloje. *Tiltai: humanitariniai ir socialiniai mokslai*, 2 (7), 103-107.
62. Rupšienė, L. (1999). Nenoras mokytis kaip socialinis pedagoginis reiškiny. *Filosofija, sociologija*, 2, 66-76.
63. Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokytis – socialinis pedagoginis reiškiny: Monografija*. Klaipėda.
64. Ruškus, J. (2003). Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo metodologija: modeliai, metodai, kontekstai, pokyčiai, kryptingumas. *J. Ambruskaitis (Sud. ir ats.red.). Specialiojo ugdymo pagrindai* (p.77-107). Šiauliai.
65. Vaitkevičius, J.V., Šlapkauskaitė, D., Mockevičienė, D., Navickienė, V. (2001). Vaikų ir paauglių psichosomatiniai sutrikimai ir neurozinės nerimo būklės kaimo pagrindinėje mokykloje. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas: mokslinės konferencijos medžiaga* (p. 203-205). Šiauliai.
66. Valickas, G. (1991). *Asmenybės savęs vertinimas*. Vilnius.
67. Zambacevičienė, E.P., Stanaitienė, L. (2001). Mokyklinės adaptacijos veiksniai. *Pedagogika*, 54, 192-197.

68. Zulonienė, G. (1999). Pedagoginės pradinių klasių mokinių žemo pažangumo priežastys. (Nepublikuotas magistro darbas, Šiaulių universitetas, 1999).
69. Алферов, А. Д. (2000). Психология развития школьника. Ростов-на-Дону: Феникс.
70. Маслоу, А. (2005). Мотивация и личность. Теория человеческой мотивации.
http://www.pseudology.org/Masloy/Motivation_Theory.htm
71. Рогов, Е.И. (2000). Настольная книга психолога, 1. Москва.

**ANXIETY'S INFLUENCE UPON LEARNING MOTIVATION OF SCHOOLCHILDREN
WITH SPECIAL NEEDS**

Master thesis

Summary

Learning motives and peculiarities of adaptation of schoolchildren with special needs and without them are analysed in the master work. It is surveyed, how social and educational environment influences schoolchildren's with special needs emotional wellbeing and learning motivation.

Problematical questions: What learning motives are typical for schoolchildren with special needs? Do schoolchildren with special needs experience more anxiety than their contemporaries? Does anxiety influence learning motives?

The object of the research -is the anxiety's influence upon the learning motivation.

Hypotheses. 1) it is believed that learning failures influence schoolchildren's with special needs adaptation negatively, arising their anxiety and fear; 2) Anxiety influences schoolchildren's with special needs learning motivation negatively.

The purpose of the research is to explore the anxiety's influence upon the learning motivation of schoolchildren with special needs.

O achieve this aim the following **research objectives** have been set:

- To investigate and compare the anxiety's peculiarities of good pupils and who experience the learning failure.
- To survey the variety of learning motives of schoolchildren aged 11-18.
- To define the prevailing learning motives of good pupils and who have got learning failures.
- To reveal the anxiety's influence upon the learning motivation.

Respondents and the extent of the research. Schoolchildren from the fifth until the tenth classes of various Lithuanian schools participated in the research. Two groups were selected: 1) The main group was formed of 250 schoolchildren with special needs. 2) The control group was formed of 200 respondents of good pupils. 450 respondents participated in the research.

Research methods. The research was carried out using a questionnaire. The anxiety's manifestations were analysed in the first stage. 58 questions were presented for the respondents. They had to mark propositions to which they agreed to. The learning motives were investigated in the second stage. The questionnaire was used as well. Respondents had to point out the learning motives and to mark them according to their significance.

Conclusions

1. Slight anxiety is appropriate for majority of good pupils and who experience learning failures. Increased and distinct anxiety is typical for schoolchildren with special needs.
2. All factors of the anxiety are related. The fear of saying one's lessons determines all levels of anxiety such as slight, increased and distinct. Frustration of seeking success, fear of saying one's lessons cause slight anxiety. Increased level of anxiety is related with fear of saying one's lessons and fear not to satisfy expectations. Distinct anxiety is related with social stress.
3. Schoolchildren, having learning failures much often orient to learning process, avoidance, responsibility and for those, who haven't got failures, are important the content of recognition's motives. Motives of success and future perspectives are important for all schoolchildren.
4. Motives of recognition and success are typical for boys who are with special needs. Future perspectives and responsibility's motives are typical for boys who are good pupils. Motives of success were typical for one third of girls. Motives of responsibility were important for one third of girls from the control group.

5. Motives of future perspectives were important for the fifth part respondents who had got problems in recognition. Motives of avoidance were typical for slight backward schoolchildren.
6. Motives differences of schoolchildren from various classes were established. Cognitive motives were typical for one third of schoolchildren with special needs who were from the fifth form. Motives of future perspectives – majority for the fifth form who were from the control group. Motives of avoidance were typical for one fourth of respondents of the eighth form from the main group and one third part of the ninth form from the control group.
7. It was ascertained that socially meaningful (positive) motives were typical for schoolchildren with special needs and without them. Motives of future perspectives were typical for the respondents of the respondents of the control group. Cognitive motives were characteristic for schoolchildren with special needs. It was established that socially negative (avoidance) motives were typical for schoolchildren who had got the learning failures. Socially neutral motives (success, prestige) were important for both groups (one third).
8. Cognitive motives were typical for schoolchildren who had got the learning disabilities and who experienced social stress, self- expression's fear. Motives of responsibility were characteristic for respondents of control group, for whom social stress was typical. Motives of success were characteristic for those who had got the fear of self- expression.
9. Motives of success were important for the majority of respondents from the control group, who were characterized as having low physiological resistance to stress. A half of respondents of control group followed motives of success and they experienced the fear not to explain their expectations.
10. The hypothesis is proved that the learning failures of schoolchildren with special needs cause fear and anxiety more than their contemporaries. The anxiety, which arouse from the learning failure, influences the learning motivation of schoolchildren with special needs.

Priedai

Moksleivių mokyklinio nerimo tyrimas
Fillips metodika

Klausimas	Atsakymas
1. Ar tau pavyksta mokytis tokiu pažangumu kaip visa klasė?	
2. Ar jaudiniesi, kai mokytojas sako, kad ketina tikrinti tavo žinias?	
3. Ar tau sunku mokytis kartu su klase taip, kaip nori mokytoja?	
4. Ar teko sapnuoti, kad mokytoja supyko dėl tavo neparuoštų pamokų?	
5. Ar buvo taip, kad kas nors iš tavo klasės tave mušė ar sudavė?	
6. Ar dažnai tau norisi, kad mokytoja neskubėtų, kai aiškina naują pamoką, nes tu iki galo nesupratai?	
7. Ar labai jaudiniesi, kai atsakinėji pamoką, atlieki užduotis?	
8. Ar bijai suklysti, kai atsakinėji pamoką?	
9. Ar tau dreba keliai, kai kviečia atsakinėti?	
10. Ar būna, kad klasės draugai juokiasi iš tavęs, kai žaidžiate žaidimus?	
11. Ar būna, kad mokytoja parašo tau žemesnį balą, negu tu tikėjaisi?	
12. Ar tu bijai, kad tavęs nepaliktų šioje klasėje antramečiui?	
13. Ar tu vengi tokių žaidimų, kuriuose vaikams reikia išsirinkti žaidėjus, nes dažniausiai tavęs neišrenka?	
14. Ar būna kartais taip, kad tu visas drebi, kai tave kviečia atsakinėti?	
15. Ar būna toks jausmas, kad niekas iš tavo klasės draugų nenori daryti ar žaisti tai, ką siūlai tu?	
16. Ar labai jaudiniesi, prieš pradėdamas atlikti užduotis?	
17. Ar tau sunku gauti tokius pažymius, kokių nori tėvai?	
18. Ar būna taip, kad tu bijai, jog tau klasėje pasidarys bloga	
19. Ar klasės draugai juokiasi, kai tu atsakinėdamas suklydai?	
20. Ar tu panašus į savo klasės draugus?	
21. Ar atlikęs užduotis jaudiniesi dėl to, kad galbūt suklydai?	
22. Kai mokaisi klasėje, ar esi įsitikinęs, kad viską gerai įsiminsi?	
23. Ar sapnuoji kartais, kad per pamoką negali atsakyti į mokytojos klausimą?	
24. Ar tiesa, kad dauguma vaikų yra tau draugiški?	
25. Ar tu labai stengiesi, jei žinai, kad tavo rezultatus mokytoja lygins su kitų vaikų rezultatais?	
26. Ar norėtum mažiau jaudintis, kai atsakinėji?	
27. Ar kartais bijai ginčytis?	
28. Ar tavo širdis ima stipriau plakti, kai mokytoja sako, kad tikrins, kaip išmokai pamoką?	
29. Kai gauni gerą pažymį, ar kas nors iš klasės draugų mano, kad tu nori įtikti mokytojai?	
30. Ar gerai sutari su tais mokiniais, kuriuos mėgsta visa klasė?	
31. Ar klasės draugai tave kartais įskaudina?	
32. Ar manai, kad mokytoja nemėgsta tų mokinių, kuriems nesiseka mokytis?	
33. Dauguma tavo klasės mokinių nekreipia į tave dėmesio.	
34. Ar bijai pasirodyti nevykėliu?	
35. Ar geri tavo santykiai su mokytojais?	
36. Ar tavo mama dalyvauja klasės reikaluose?	
37. Ar tave jaudina tai, kaip tave vertina aplinkiniai?	
38. Ar tiki, kad kada nors mokysies geriau?	
39. Ar mani, kad tavo rūbai neprastesni už kitų mokinių?	

40. Atsakinėdamas pamoką, galvoji, ką apie tave mano kiti mokiniai?	
41. Ar gabūs mokiniai turi kokių nors ypatingų teisių, kurių neturi kiti mokiniai?	
42. Ar tavo klasės mokiniai pyksta, kai tau pavyksta ką nors padaryti geriau už juos?	
43. Ar tu patenkintas santykiais su kitais mokiniais tavo klasėje?	
44. Ar laisvai jautiesi, kai lieki vienas su mokytoju?	
45. Ar klasės draugai šaiposi iš tavo elgesio, rūbų?	
46. Ar tu jaudiniesi dėl mokymosi daugiau, negu kiti mokiniai?	
47. Ar jauti, kad tuojau pravirksi, kai nemoki atsakinėti pamoką?	
48. Kai vakare guli lovoje, ar galvoji apie tai, kaip seksis rytoj mokykloje?	
49. Kai atlieki sunkią užduotį, ar būna, kad kartais atrodo, jog užmiršai viską, ką mokėjai?	
50. Ar rankos dreba, kai atlieki užduotis klasėje?	
51. Ar nerviniesi, kai mokytoja sako, kad duos klasei užduotį?	
52. Ar tave gąsdina žinių tikrinimas pamokoje?	
53. Kai mokytoja sako, jog duos užduotį klasėje, tu bijai, kad nesugebėsi atlikti?	
54. Ar kartais susapnuoji, kad tavo klasės mokiniai moka tai, ko tu nemoki?	
55. Kai mokytoja aiškina pamoką, ar tau atrodo, kad tavo klasės mokiniai supranta geriau, negu tu?	
56. Ar jaudiniesi, eidamas į mokyklą, kad mokytoja duos kontrolinį darbą?	
57. Kai atlieki užduotis, ar tau dažnai atrodo, kad darai tai blogai?	
58. Ar dreba rankos, kai mokytoja skiria tau atlikti užduotį lentoje?	

Moksleivių mokyklinio nerimo tyrimas
Atsakymų įvertinimo raktas

+ taip, - ne

Klausimo nr.	Atsakymas	Klausimas	Atsakymas	Klausimas	Atsakymas
1.	-	21.	-	41.	+
2.	-	22.	+	42.	-
3.	-	23.	-	43.	+
4.	-	24.	+	44.	+
5.	-	25.	+	45.	-
6.	-	26.	-	46.	-
7.	-	27.	-	47.	-
8.	-	28.	-	48.	-
9.	-	29.	-	49.	-
10.	-	30.	+	50.	-
11.	+	31.	-	51.	-
12.	-	32.	-	52.	-
13.	-	33.	-	53.	-
14.	-	34.	-	54.	-
15.	-	35.	+	55.	-
16.	-	36.	+	56.	-
17.	-	37.	-	57.	-
18.	-	38.	+	58.	-
19.	-	39.	+		
20.	+	40.	-		

Mokymosi motyvai

Atidžiai perskaityk anketą ir pažymėk teiginius, kurie atitinka tavo siekius ir norus.

Aš mokausi ... klasėje.

Mokausi todėl, kad:

1. _____ dalyko pamokose įdomu.
2. Verčia tėvai.
3. Patinka atlikti užduotis: skaityti, skaičiuoti.
4. Patinka atsakinėti į mokytojos klausimus.
5. Noriu būti _____ ir pasirengti būsimai profesijai.
6. Noriu gauti gerus pažymius.
7. Mokausi todėl, kad dabar visi mokosi, negalima likti nemokytam.
8. Noriu kad klasės draugai mane gerbtų.
9. Nenoriu, kad nepatenkinti manimi būtų tėvai ir mokytojai.
10. Noriu kuo geriau baigti mokyklą.
11. Noriu būti mokytas žmogus
12. Noriu turėti gerus trimestro pažymius
13. Patinka sužinoti, išmokti ką nors naujo.
14. Nenoriu atsilikti nuo klasės draugų
15. Patinka _____ (dalykas).
16. Nenoriu blogų pažymių ir nemalonumų dėl jų.
17. Noriu daug žinoti.
18. Mėgstu mąstyti, galvoti, suprasti.
19. Mokytis man naudinga, nes reikia surasti savo vietą gyvenime
20. Noriu viską mokėti
21. Noriu būti geriausias mokinys.
22. Tai mano pareiga
23. Gėda ir nemalonu gauti blogus pažymius.
24. Mokiniai turi mokytis.

Moksleivių mokyklinio nerimo požymiai, %

Mokyklinio nerimo požymiai	Tiriamųjų grupės	
	Pagrindinė	Kontrolinė
Bendras mokyklinis nerimas		
Jaudinuosi, kai mokytojas sako, kad ketina tikrinti mano žinias.	64,0	62,0
Teko sapnuoti, kad mokytoja supyko dėl mano neparuoštų pamokų.	20,4	18,5
Labai jaudinuosi, kai atsakinėju pamoką, atlieku užduotis.	45,6	44,9
Bijau, kad nepalikčiau šioje klasėje antramečiui.	74,4	58,0
Labai jaudinuosi prieš pradėdamas atlikti užduotį.	28,4	24,0
Atlikęs užduotį jaudinuosi dėl to, kad galbūt suklydau.	57,2	57,5
Kartais sapnuoju, kad per pamoką negaliu atsakyti į mokytojos klausimą.	20,4	16,0
Norėčiau mažiau jaudintis, kai atsakinėju.	72,4	66,0
Širdis ima stipriau plakti, kai mokytoja ruošiasi tikrinti mano žinias..	54,0	56,0
Jaudinuosi dėl mokymosi daugiau, negu kiti vaikai.	31,6	23,5
Jaučiu, kad tuojau pravirksiu, kai nemoku atsakinėti pamokos.	25,2	21,0
Kai vakare guliu lovoje, galvoju apie tai, kaip seksis rytoj mokykloje.	49,6	50,5
Kai atlieku sunkią užduotį, atrodo, kad viską pamiršau, ką mokėjau.	64,4	65,0
Dreba rankos, kai atlieku užduotis klasėje.	25,2	21,5
Nervinuosi, kai mokytoja sako, kad duos klasei užduotį.	29,6	21,0
Mane gąsdina žinių tikrinimas pamokoje.	43,2	40,5
Kai mokytoja sako, kad duos užduotį, bijau, kad negebėsiu atlikti.	49,2	36,5
Kartais susapnuoju, kad nemoku to, ką moka kiti klasės mokiniai.	29,2	17,5
Man atrodo, kad kiti mokiniai geriau negu aš supranta mokytojos aiškinimą	62,8	48,0
Jaudinuosi, eidamas į mokyklą, kad mokytoja duos kontrolinį darbą.	54,0	40,5
Kai atlieku užduotis, dažnai atrodo, kad darau blogai.	42,4	44,0
Dreba rankos, kai mokytoja skiria atlikti užduotį lentoje.	44,4	32,0
Socialinis stresas		
Buvo taip, kad iš klasės mane mušė ar sudavė.	38,8	39,0
Klasės draugai juokiasi kai žaidžiame žaidimus.	31,6	23,5
Kartais jaučiu, kad niekas iš mano klasės draugų nenori žaisti tai ką aš siūlau.	48,0	37,5
Aš nepanašus į savo klasės draugus.	54,4	40,0
Dauguma vaikų nėra man draugiški.	26,0	23,5
Nesutariu su tais mokiniais, kuriuos mėgsta visa klasė	35,2	26,5
Dauguma klasės draugų nekreipia į mane dėmesio.	37,6	24,0
Mano mama dalyvauja klasės reikaluose.	41,6	43,5
Mano rūbai prastesni už kitų mokinių.	48,8	33,5
Klasės mokiniai pyksta, kai man pavyksta ką nors padaryti geriau už juos.	32,0	34,5
Laisvai nesijaučiu, kai lieku vienas su mokytoju.	48,4	36,5
Frustruotas sėkmės poreikis		
Man nepavyksta mokytis tokiu pažangumu kaip visa klasė.	68,0	27,5
Man sunku mokytis su visa klase taip, kaip nori mokytoja.	49,6	34,5
Noriu, kad mokytoja neskubėtų, kai aiškina naują pamoką, nes ne viską suprantu	71,2	79,0
Būna, kad mokytoja parašo žemesnę balą, negu tikėjaisi.	32,0	16,0
Man sunku gauti tokius pažymius, kokių nori tėvai.	67,2	49,5
Klasės draugai juokiasi, kai atsakinėdamas suklystu.	64,4	41,0
Labai stengiuosi, kai žinau, kad mano rezultatus mokytoja lygins su kitų vaikų	31,6	38,5
Kai gaunu gerą pažymį, klasės draugai mano, kad noriu įtikti mokytojai.	21,6	20,5
Manau, kad mokytoja nemėgsta tų mokinių, kuriems nesiseka mokytis.	40,4	50,0
Mano santykiai su mokytojais nėra geri.	36,8	27,0
Netikiu, kad kada nors mokysiuos geriau.	24,4	18,5
Gabūs mokiniai turi ypatingų teisių, kurių neturi kiti mokiniai.	44,8	63,5
Aš nepatenkintas santykiais su kitais klasės mokiniais.	37,6	29,5

Saviraiškos baimė		
Kartais bijau ginčytis.	53,6	37,5
Klasės draugai kartais mane įskaudina.	56,4	49,0
Bijau pasirodyti nevykėliu.	65,6	60,0
Mane jaudina, kai mane vertina aplinkiniai.	48,4	49,5
Atsakinėdamas per pamoką, galvoju, ką apie mane mano kiti mokiniai.	39,2	37,0
Klasės draugai šaiposi iš mano elgesio, rūbų.	14,8	15,5
Baimė atsakinėti		
Jaudinuosi, kai mokytojas sako, kad ketina tikrinti mano žinias.	64,0	62,0
Labai jaudinuosi, kai atsakinėju pamoką, atlieku užduotis.	45,6	44,9
Bijau, kad nepaliktų šioje klasėje antramečiui.	74,4	58,0
Labai jaudinuosi prieš pradėdamas atlikti užduotį.	28,4	24,0
Atlikęs užduotį jaudinuosi dėl to, kad galbūt suklydau.	57,2	57,5
Norėčiau mažiau jaudintis, kai atsakinėju.	72,4	66,0
Baimė nepateisinti lūkesčių		
Man sunku mokytis su visa klase taip, kaip nori mokytoja.	49,6	34,5
Bijau suklysti, kai atsakinėju pamoką.	65,2	70,5
Vengiu žaidimų, kuriuose reikia išsirinkti žaidėjus, nes dažnai manęs nerenka	23,2	18,5
Man sunku gauti tokius pažymius, kokių nori tėvai.	67,2	49,5
Kai mokausi klasėje žinau, kad visko neprisiminsiu.	64,8	72,0
Žemas fiziologinis pasipriešinimas stresui.		
Dreba keliai, kai mane kviečia atsakinėti.	25,2	21,5
Kartais būna, kad visas drebu, kai mane kviečia atsakinėti.	38,0	34,5
Kartais bijau, kad klasėje pasidarys bloga.	26,8	22,0
Kartais sapnuoju, kad per pamoką negaliu atsakyti į mokytojos klausimą.	20,4	16,0
Širdis ima stipriau plakti, kai mokytoja ruošiasi tikrinti mano žinias.	54,0	56,0
Santykių su mokytojais problemos ir baimės		
Jaudinuosi, kai mokytojas sako, kad ketina tikrinti mano žinias.	64,0	62,0
Noriu, kad mokytoja neskubėtų, kai aiškina naują pamoką, nes ne viską suprantu	71,2	79,0
Būna, kad mokytoja parašo žemesnį balą, negu tikėjausi.	32,0	16,0
Manau, kad mokytoja nemėgsta tų mokinių, kuriems nesiseka mokytis.	40,4	50,0
Mano santykiai su mokytojais nėra geri.	36,8	27,0
Gabūs mokiniai turi ypatingų teisių, kurių neturi kiti mokiniai.	44,8	63,5
Laisvai jaučiuosi, kai lieku vienas su mokytoju.	48,4	36,5
Jaučiu, kad tuojau pravirksi, kai nemoku atsakinėti pamokos.	25,2	21,0